

DIAGNOSI DELS RECURSOS D'INTERVENCIÓ EN LES VIOLÈNCIES SEXUALS CONTRA LES DONES A BARCELONA

COORDINACIÓ I EDICIÓ

Sònia Ricondo Garcia

TREBALL DE CAMP

Sònia Ricondo Garcia

CAMPANYA PREVENTIVA I DE DIFUSIÓ DEL PROJECTE

Inés Jiménez

DIRECCIÓ I SUPERVISIÓ DE L'INFORME

Cris Guerrero Vila

Marta Álvarez Feijo

Maria González García

Xavier Ferrer Pérez

Barcelona, febrer de 2019

Un projecte de:

Finançat per l'Ajuntament de Barcelona sota la direcció de la regidoria de FEMINISMES i LGTBI:

*el primer chico que me besó
me apretó los hombros
como el manillar de
la primera bicicleta
en la que se montó
yo tenía cinco años*

*sus labios olían
al hambre
que aprendió de cuando
su padre devoraba a su madre a las cuatro de la mañana*

*fue el primer chico
que me enseñó que mi cuerpo servía
para dárselo a aquellos que querían
que me sintiera cualquier cosa
menos completa*

*y por dios
me sentí tan vacía
como su madre a las cuatro y veinticinco de la mañana*

Rupi Kaur
"Otras maneras de usar la boca" (2017)

ÍNDEX

1. Introducció.....	1
1.1. Presentació de l'informe.	1
1.2. Justificació de l'informe.	1
1.3. Objectius de l'informe.....	3
1.3.1. Objectius generals de l'informe.	3
1.3.2. Objectius específics de l'informe.	3
1.4. Metodologia i estructura de l'estudi.....	3
2. Contextualitzem les violències sexuals	4
2.1. Reflexions al voltant del concepte de violències sexuals.	4
2.2. La importància del consentiment desitjat.....	6
2.3. Aproximació legal a les violències sexuals.	7
2.4. Violència institucional.....	9
2.5. Enfocament de les violències sexuals a la xarxa d'abordatge.....	11
3. L'abordatge integral de les violències sexuals a la ciutat de Barcelona	12
3.1. Articulació de la xarxa d'atenció i recuperació actual.....	12
3.2. Àmbits d'intervenció i protocols, guies o indicadors d'actuació.	16
3.2.1. Àmbit de les víctimes de violència sexual.....	16
3.2.2. Àmbit policial.	17
3.2.3. Àmbit institucional.	18
3.2.4. Àmbit sanitari.	18
3.2.5. Àmbit assistencial públic.	19
3.2.6. Àmbit judicial.	20
3.2.7. Àmbit associatiu assistencial.	21
3.3. Àmbits d'intervenció i diagnòstic de l'abordatge en l'atenció i la recuperació de les violències sexuals.	21
3.3.1. Àmbit de les víctimes de VS.	22
3.3.2. Àmbit policial.	24
3.3.3. Àmbit institucional i xarxa d'assistència pública.....	27
3.3.4. Àmbit sanitari.....	29
3.3.5. Àmbit judicial.	30
3.3.6. Àmbit associatiu assistencial.	32

4. Conclusions generals sobre l'abordatge integral de les violències sexuals a la ciutat de Barcelona: en la detecció i en la intervenció posterior	34
5. Actuacions de millora en l'abordatge integral de les violències sexuals a la ciutat de Barcelona	36
6. Campanya de difusió del projecte i espai web.....	39
7. Bibliografia	40
7.1. Normativa consultada.....	40
7.2. Articles acadèmics.....	40
7.3. Guies i protocols.....	41
7.4. Altres.....	43
8. Annexos	44
8.1. Relació de testimonis, serveis, institucions i entitats entrevistades.....	44
8.2. Guió d'entrevistes.....	46

1. Introducció

1.1. Presentació de l'informe

El present informe està elaborat per la Fundació Salut i Comunitat (FSC), en el marc d'una actuació finançada per l'Ajuntament de Barcelona (més concretament, sota el títol ESTUDI DE VIOLÈNCIES SEXUALS). La Fundació té com a objectiu contribuir a la promoció de la salut, el benestar social i la qualitat de vida de la comunitat, mitjançant el desenvolupament de projectes d'assistència, reinserció, investigació, prevenció, formació o consultoria; així com mitjançant la creació de tota mena de dispositius assistencials i de reinserció apropiats, especialment adreçats a col·lectius en risc d'exclusió social. FSC té una llarga trajectòria en la prevenció de la violència masclista, amb iniciatives pròpies com ara el projecte Malva, l'Observatori Noctàmbul@s, o els programes de prevenció de la violència i promoció de la igualtat a àrees fortament conflictives del Magreb. Està compromesa i especialitzada en un suport professional i rigorós a les víctimes de la violència, mitjançant dispositius propis com l'Espai Ariadna o el programa IMMA pel suport a víctimes de la tracta, i també amb la gestió de diversos serveis públics, com ara serveis i punts d'informació i assessorament a les dones, cases d'acolliment, diversos serveis ambulatoris, etcètera.

1.2. Justificació de l'informe

Les violències sexuals (en endavant, VS) són un delictes greu contra la integritat física i psicològica de l'ésser humà, la seva llibertat i la seva dignitat. Representa una greu violació dels drets humans. En l'actualitat i arreu del món, aquest tipus de violència continua sent una xacra social. Treballant com treballem a presons, punts de trobada, i als ja esmentats serveis d'atenció a víctimes de la violència masclista, veiem les violències sexuals que pateixen nens i adults, homes (gais o "cis") i dones. Òbviament, entre els adults, molt especialment les dones. Parlarem d'ara endavant únicament de la violència sexual adreçada contra les dones, i en especial les adultes.

Algunes xifres rellevants entorn d'aquest tipus de delictes són:

- El 98% dels autors de la violència sexual són homes¹.
- El 24,2% de les dones residents a l'Estat Espanyol, de 16 o més anys han patit violència física i/o sexual en els últims 12 mesos².

¹ Font: Enquesta sobre la violència masclista realitzada per l'Agència Europea de Drets Fonamentals (FRA) publicada el 2014.

² Font: Macro enquesta de violència contra la dona, 2015 Delegació del Govern per a la violència de gènere, Madrid.

- El 15,2% de les dones d'origen estranger a l'Estat Espanyol han patit VS al llarg de la seva vida³.
- El 6,6% de les dones que han tingut parella han mantingut relacions forçades pels seus companys sentimentals⁴.

Les VS estan presents en la nostra societat des de temps immemorials. S'ha utilitzat la sexualitat, la capacitat reproductiva i el cos de les dones, nenes i adolescents per sotmetre-les, per dominar-les, com a transacció econòmica, com a botí de guerra, per fer mal a altres homes lligats emocionalment a les dones sense tenir en compte el patiment i dolor de les mateixes dones.

Les violències sexuals han estat sempre normalitzades, potser avui sortosament menys que mai, però encara es produeixen diàriament entre nosaltres. Recentment, amb l'accés més fàcil i gratuït a la pornografia, podria haver-se incrementat el "desig" d'exercir violència sexual contra les dones, assumint que els models de la pornografia androcèntrics i heteropatriarcal (s'exerceix violència sexual, física i psicològica, les dones són submises i busquen el plaer masculí per sobre del seu propi) són totalment desitjables i vàlids, i són copiats per gent cada cop més jove que inicia les seves primeres relacions sexuals.

Per això, visibilitzar tot allò que són signes de VS i que estan "naturalitzades o normalitzades" tan dins de la relació de parella com en altres contextos, com el laboral, educatiu, familiar, veïnal, d'espais d'oci... facilitaria la prevenció, la recuperació i la denúncia social i el rebuig de les VS.

A la ciutat de Barcelona existeixen diferents recursos municipals, entitats especialitzades, com ara la nostra, i associacions de dones i feministes que treballen des de fa anys les violències sexuals. Rau aquí doncs la importància de la realització d'un estudi per recollir informació detallada sobre tots els recursos existents i en funcionament a la ciutat de Barcelona, que configuren la xarxa d'atenció a l'àmbit de les agressions i abusos sexuals, que permeti la detecció de les necessitats no cobertes i proposar millores.

L'increment de denúncies respecte a abusos i agressions sexuals, juntament amb les accions comunitàries que s'estan duent a terme tant pel mateix Ajuntament (*BCN antimasclista*), com per altres entitats de districte i de la ciutat, justifica la necessitat d'un projecte com el que presentem. De la mateixa manera, aquest projecte permetrà poder valorar els buits que pot tenir la ciutat de Barcelona respecte a la sensibilització, prevenció, atenció i recuperació de les VS, així com reforçar els circuits establerts a la xarxa de ciutat.

³ Font: Enquesta sobre la violència masclista realitzada per l'Agència Europea de Drets Fonamentals (FRA) publicada el 2014.

⁴ Macro enquesta de violència contra la dona, 2015 Delegació del Govern per a la violència de gènere, Madrid.

1.3.Objectius de l'informe

1.3.1. Objectius generals de l'informe

- Contribuir a la visibilització del fenomen de les VS a la ciutat de Barcelona, mitjançant la sensibilització a la ciutadania sobre l'existència i tractament de les violències sexuals, especialment a les dones, adolescents i joves.
- Millorar el coneixement de la xarxa d'atenció a les persones víctimes d'abusos o agressions sexuals en funcionament a la ciutat de Barcelona, tant als professionals d'atenció social com a la ciutadania general, que faciliti l'accés als serveis.
- Impulsar l'enfortiment de la xarxa d'atenció especialitzada en VS a la ciutat de Barcelona.

1.3.2. Objectius específics de l'informe

- Proporcionar informació actualitzada sobre els diferents recursos disponibles a la xarxa d'atenció a les persones víctimes de VS a la ciutat de Barcelona.
- Oferir informació telemàtica actualitzada sobre detecció, prevenció i recuperació en VS, a més de les seves manifestacions i conseqüències.
- Identificar i analitzar les possibles mancances de la xarxa d'atenció, recuperació, sensibilització en violències sexuals, i oferir propostes de millores en l'atenció a les violències sexuals.
- Promoure el treball de difusió, coordinació i derivació amb els recursos de la xarxa d'atenció a les violències sexuals.

1.4. Metodologia i estructura de l'estudi

La metodologia emprada en l'estudi se centra en entrevistes individuals a cada servei de la xarxa, amb l'anàlisi d'altres experiències territorials. La visita *in situ* a cada servei, institució o entitat, ha esdevingut clau per a conèixer el seu funcionament i la seva tasca en relació a les VS.

Les entrevistes són sessions que s'han gravat en suport àudio (aquelles persones que van prestar la seva autorització i van signar el consentiment informat) per tal de facilitar el recull de dades, opinions i experiències. Posteriorment, amb el recull i el buidatge de

les entrevistes, s'ha elaborat aquest informe que pretén aglutinar, amb l'explicació de les experiències de cada servei i entitat, les conclusions genèriques i específiques així com les propostes de millora respecte a la xarxa de recursos. **Destacar que, en cap cas, les opinions i les afirmacions reflectides a l'informe són sentències condemnatòries, sinó reflexions sempre disposades a ser objecte de debat i contradicció.**

Així mateix, abans de la publicació de l'informe que subscrivim, el 22 de novembre del 2018, vàrem fer una sessió de contrast amb diverses persones professionals en l'àmbit de les violències sexuals, per tal que mostressin la seva opinió inicial respecte a les conclusions de l'estudi i generéssim un debat enriquidor abans de tancar la redacció de l'informe.

Afegir que, durant l'elaboració i el treball de camp de l'estudi, hem anat confeccionant un *Espai Web* de difusió del projecte que servís també de mapeig dels recursos existents en matèria de violències sexuals. Un web que fos de fàcil accés per aquelles dones i adolescents que hagin patit algun o més d'un episodi de VS a la ciutat de Barcelona i requerissin d'assessorament inicial i/o una guia dels recursos de la ciutat. Hem intentat que sigui un portal web amb un contingut amable, entenedor, còmode i sobretot empoderador, fugint del vocabulari revictimitzador que al nostre entendre algunes guies d'assistència utilitzen. En l'apartat número 6 de l'informe ho expliquem de manera més detallada.

2. Contextualitzem les violències sexuals

2.1. Reflexions al voltant del concepte de violències sexuals

Les violències sexuals contra les dones joves i adultes, adolescents i nenes, són una de les manifestacions de violències masclistes més extensa, invisible i tolerada a la nostra societat. Les violències sexuals són qualsevol forma d'interacció sexual sense consentiment, entenent aquest darrer concepte com quelcom més ampli que el simple permís, és a dir, sense consentiment actiu, consens ni desig.

Són actes que cerquen fonamentalment la submissió del cos de les dones i les noies i de la voluntat de les mateixes, conseqüència directa de la construcció heteronormativa i patriarcal de la sexualitat a la nostra societat o altrament dit, la **cultura de la violació** (terme utilitzat per a descriure una cultura en la qual la violació i la cosificació de les dones està normalitzada a causa dels comportaments i les actituds socials).

Rita Segato, antropòloga feminista argentina deia, en consonància amb la naturalització de la violència sexual que *"las relaciones de género son un campo de poder. Es un error hablar de crímenes sexuales. Son crímenes del poder, de la dominación, de la*

punición. El violador es el sujeto más moral de todos: en el acto de la violación está moralizando a la víctima. Cree que la mujer se merece eso”.

Les violències sexuals s'exerceixen a través de la pressió, la coacció, el xantatge, l'amenaça, la manipulació, la violència psicològica, l'alcohol i altres drogues, així com qualsevol altre factor que pugui alterar i doblegar la voluntat.

L'Organització Mundial de la Salut (OMS, 2011), defineix la violència sexual com: *"todo acto sexual, la tentativa de consumar un acto sexual, los comentarios o insinuaciones sexuales no deseados, o las acciones para comercializar o utilizar de cualquier otro modo la sexualidad de una persona mediante coacción por otra persona, independientemente de la relación de esta con la víctima, en cualquier ámbito, incluidos el hogar y el lugar de trabajo”.*

Pel que fa als actes concrets que són considerats violències sexuals, la mateixa organització estableix que van de *"l'assetjament verbal a la penetració forçada i una varietat de tipus de coacció, des de la pressió social i la intimidació per força física..."* (OMS, 2013).

No es pot establir una escala precisa graduant la gravetat de les diferents formes de violència sexual, el que de vegades no s'ha volgut fer, des d'una òptica feminista, per a no transmetre la visió de que certes violències son irrellevants o tolerables. En resum, enumerem diverses manifestacions de violències sexuals, entenent que aquesta llista en cap cas és tancada i exhaustiva, més aviat oberta a d'altres manifestacions de violències sexuals que puguin aparèixer o existir:

- **Agressió sexual:** acció d'interacció sexual no consensuada, no consentida.
- **Abusos sexuals i/o tocaments no desitjats:** al carrer, a casa, a la universitat, a l'institut o a un parc, entre d'altres.
- **Assetjament sexual:** a la feina, a la família, a l'institut, a la universitat o entre els amics, quan algú demana relacions sexuals o insisteix amb coacció (força, violència física o psicològica) o amenaça, i això genera una situació d'intimidació, incomoditat i intranquil·litat.
- **Violència verbal, no verbal, visual o escrita:** missatges i mirades obscenes i/o comentaris de contingut sexual, a la feina, al carrer, a la família, a l'institut o a la universitat.
- **Tràfic de dones amb finalitat d'explotació sexual:** utilització de dones que han estat traslladades a un altre país, de vegades amb falses promeses, per a explotació sexual comercial (prostitució forçada) o per part de persones concretes. Inclou la forma de segrest i "pseudomatrimoni" o concubinat forçat per part d'organitzacions terroristes.

- **Matrimonis forçats:** comuns en certes cultures (i no fa tant, en la nostra) on les dones són entregades a un marit no desitjat, generalment a canvi d'avantatges per a la família de les mateixes.
- **Mutilació genital femenina:** consisteix en l'ablació o extirpació de part dels genitals externs femenins, amb medis quirúrgics rudimentaris o no. La mutilació ritual sempre comprèn la clitoridectomia o ablació del clitoris
- **Les tecnologies actuals d'informació i comunicació (mòbils, ordinadors, tauletes...) proporcionen nous mitjans per a les pràctiques a dalt assenyalades,** sovint identificades per una o diverses denominacions en anglès. En totes elles es dona la intenció d'agredir o extorsionar la víctima mitjançant l'enviament o difusió de material sexual potencialment ofensiu o comprometedor. Sense esgotar la llista:
 - ✓ Enviament de continguts sexuals íntims, quan es fa amb ànim exhibicionista o ofensiu per mitjà de dispositius electrònics ("Sexting", "sexcasting").
 - ✓ Publicació d'imatges íntimes per part d'una antiga parella encara que haguessin estat preses amb permís ("Revenge porn" o porno venjatiu).
 - ✓ També s'ha donat un nom a l'aproximació enganyosa d'un pederasta a menors per Internet, distorsionant la seva identitat ("grooming").
 - ✓ L'explotació sexual forçada es pot materialitzar obligant a la víctima a actuar davant d'una càmera web (Sexcam).
- **Eliminació no consentida del condó, de forma dissimulada o enganyosa, en una pràctica sexual consensuada.**
- **Altres:** qualsevol interacció d'una persona en contra de la llibertat sexual de les dones, noies, adolescents o menors d'edat.

2.2 . La importància del consentiment desitjat

La societat, al llarg d'aquests últims anys, ha anat evolucionant i posant èmfasi, a nivell social, en el concepte del **sexe consensuat**. Abans es parlava únicament del terme de consentiment, i ara del consentiment exprés i de la necessitat del plaer i l'existència del desig.

Tot i que la gran majoria de la població es posiciona d'acord amb el concepte de sexe desitjat i consensuat, la realitat és que, a la pràctica, moltes relacions íntimes segueixen sent relacions no consensuades, no negociades i d'aquesta manera, unilaterals i violentes. Tot això perquè, com hem exposat en el primer punt, es reproduïxen jerarquies sexuals imposades i arrelades a la societat masclista, patriarcal i heteronormativa actual. És en aquest context on les dones i les adolescents som susceptibles de patir VS.

De fet, *"la convicció inequívoca de que existeixi un consentiment mutu, és l'única via que possibilita la legitimitat de les relacions. Consentir no vol dir deixar que l'altre faci, ni vol*

dir interpretar els silencis com si fossin "Sís". Vol dir dedicar temps a saber què vol l'altre/a, vol dir preguntar, vol dir entendre i respectar el límit, vol dir comunicació i vol dir, sobretot, dret al plaer. I això cal que ho aprenem des de petites a partir d'una educació afectivo-sexual integradora. En aquest sentit, la comunitat és fonamental perquè les persones puguin construir maneres de viure la sexualitat basades en la cultura del plaer i el consentiment⁵".

Una de les fites més importants dels moviments feministes és posar sobre la taula l'estructuralitat de les violències. Rita Segato explica amb especial claredat que la violència sexual no és quelcom anòmal, just al contrari: **és la representació d'un valor que existeix socialment i que s'ha ensenyat als homes des de ben petits a través de l'anomenada cultura de la violació** que hem esmentat anteriorment.

Virginia Despentes, filòsofa, es mou en els mateixos termes i ho explica així: *"Nos obstinamos en hacer como si la violación fuera algo extraordinario y periférico, fuera de la sexualidad, evitable. Como si concerniera tan sólo a unos pocos, agresores y víctimas, como si constituyera una situación excepcional, que no dice nada del resto. Cuando, por el contrario, está en el centro, en el corazón, en la base de nuestra sexualidad. Rito de sacrificio central, está omnipresente en el arte, desde la antigüedad su representación en los textos, la escultura, la pintura es una constante a través de los siglos. (...) La condición femenina, su alfabeto. Siempre culpables de lo que nos hacen. Criaturas a las que se responsabiliza del deseo que ellas suscitan. La violación es un programa político preciso: esqueleto del capitalismo, es la representación cruda y directa del ejercicio del poder. Designa un dominante y organiza las leyes del juego para permitirle ejercer su poder sin restricción alguna. Robar, arrancar, engañar, imponer, que su voluntad se ejerza sin obstáculos y que goce de su brutalidad, sin que su contrincante pueda manifestar resistencia. Correrse de placer al anular al otro, al exterminar su palabra, su voluntad, su integridad. La violación es la guerra civil, la organización política a través de la cual un sexo declara a otro: yo tomo todos los derechos sobre ti, te fuerzo a sentirte inferior, culpable y degradada".*

2.3 . Aproximació legal a les violències sexuals

Legalment, les VS únicament es contemplen conceptualment dins el marc de les violències masclistes a la llei catalana per eradicar la violència masclista (Llei 5/2008). La llei estatal de violència de gènere (Llei orgànica 1/2004) no les contempla com a tals, ocupant-se només de la violència de gènere i la violència sexual en l'àmbit exclusiu de la parella o ex-parella.

⁵ Xavier Cela Bertran, al diari Crític (2017): <https://www.elcritic.cat/blogs/sentitcritic/2017/12/28/educacio-cultura-del-consentiment-i-masculinitats/>

Des de fa molt temps, un sector molt ampli de professionals de l'àmbit de les violències i de col·lectius feministes d'arreu, treballem per a la transformació i –al nostre entendre– millora d'aquesta llei:

1) En primer lloc, perquè amplii el marc conceptual de les violències masclistes i d'aquesta manera inclogui totes les dones, deixant de banda el vincle íntim anterior o no amb la persona agressora que tinguin aquestes. I 2) En segon lloc, per a la inclusió de les violències sexuals com a tipus de violència masclista i per tant dins el procediment que la llei estatal de violència indica.

Centrant-nos en el marc legal actual, únicament se seguiria el procediment per violència masclista de la llei estatal 1/2004, quan la violència sexual es perpetua dins l'àmbit de la parella o ex-parella. Més endavant veurem però que, precisament, aquest tipus de violència sexual, és una de les més invisibilitzades pel vincle de confiança existent entre l'agressor i la víctima.

Malgrat això, les violències sexuals contra les dones no s'escapen del concepte de violències masclistes. Com les entenem, i en l'àmbit comunitari, són una de les manifestacions d'aquestes violències més extensa, ignorada i tolerada a la nostra societat, i afecta tant en l'espai públic com en l'esfera privada (ja sigui en l'àmbit de la parella o familiar, o en l'entorn més proper).

El bé jurídic protegit en el Codi Penal, en aquest tipus de delictes, és la llibertat sexual entesa com "*(...) autodeterminación o libre disposición de la potencialidad sexual y el derecho a no verse envuelto sin consentimiento, en una acción sexual*".

No totes les violències sexuals estan recollides al Codi Penal. Les que sí que ho estan són:

- Agressions sexuals
- Abusos sexuals
- Assetjament sexual
- Tràfic de dones amb fins d'explotació sexual
- Matrimonis forçats
- Mutilacions genitals femenines
- Pornografia infantil
- Exhibicionisme sexual
- Revelació i descobriment de secrets (per a la difusió i/o publicació d'imatges sense autorització)

Respecte al concepte de **consentiment sexual i la seva articulació jurídica**, convé precisar com l'enfocament crític actual de la judicatura, segueix traslladant la responsabilitat a les dones i les noies a l'hora d'establir els límits davant les imposicions sexuals dels homes. De tal manera que són les dones i noies les que han de carregar amb la prova de la seva negativa davant de requeriments sexuals no desitjats. Negativa

que, en cap cas, en el nostre sistema judicial, té en compte la jerarquia i els rols de poder simbòlics sòcio-sexuals imposats.

Encara, a dia d'avui, en l'imaginari social, els estereotips i mites entorn l'actitud de la víctima que ha patit VS perduren en la nostra mentalitat i aquests es traslladen automàticament en la manera d'actuar del sistema judicial. Estereotips i prejudicis com saber si anava beguda o no, com anava vestida, si es va resistir o va demanar prou auxili, quantes vegades es va negar i de quina manera, etc... oblidant completament que per davant de tot, en l'exercici de la llibertat sexual, ha d'existir bilateralitat i reciprocitat en el desig sexual.

En aquest punt doncs, el sistema legal ha creat una gran desconfiança quant al missatge de protecció i d'empoderament a les víctimes d'aquests tipus de delictes. I per contra, un cap als agressors que no resulta suficientment dissuasiu.

2.4. Violència institucional

La violència institucional és aquella violència física, sexual, psíquica o simbòlica, exercida abusivament per agents, funcionaris de l'estat o institucions en compliment de les seves funcions. Es caracteritza per l'ús del poder de l'Estat per a causar dany i reforçar els mecanismes establerts de dominació.

La violència institucional parteix sovint de prejudicis i estereotips negatius que alimenten el mal tracte i que es reproduïxen per les institucions i les lleis, constituint un factor central de la violència esmentada i un desencadenament de la violència personal. Tanmateix, la violència institucional ha estat sempre la menys visible, la més silenciada i la més impune de totes.

El biaix de gènere⁶ no s'escapa de la violència institucional i és un detonant d'aquesta. Així doncs, afecta de manera directa en el tracte i en l'estructura organitzativa, de funcionament i de decisió al voltant dels processos de les dones que han patit VS.

La violència institucional contra les dones ha estat reconeguda a nivell internacional. El 1993, la Declaració sobre l'Eliminació de violència contra la dona de l'Assemblea General de les Nacions Unides, contemplava ja la violència "*física, sexual i psicològica perpetrada o tolerada per l'Estat*". En el seu article quatre, recull més de 17 deures per complir per part dels estats membres per a evitar la violència contra les dones: des d'uns pressupostos que garanteixin la protecció de les víctimes, a mesures en l'atenció, assistència, educació i investigació. El Conveni d'Istanbul també contempla en el seu article 5 les obligacions de l'Estat, i trasllada aquesta responsabilitat a les autoritats, funcionaris, agents i institucions estatals.

⁶ El biaix de gènere es defineix com una inclinació esbiaixada vers una persona o col·lectiu basada en el seu gènere.

La violència institucional únicament agreuja la violència patida per les dones i adolescents, i incrementa la seva exposició al risc. Aquesta s'exerceix des de la culpabilització, des del qüestionament ("Com anava vestida? Havia begut en excés? Què feia sola al carrer?"), des de l'obstrucció a la justícia restaurativa i a la protecció real i efectiva (denegant ordres de protecció, denegant ajudes econòmiques o d'habitatge, etc.), a l'assentament de mites i estereotips típics ("una dona no pot ser violada per la seva parella o una prostituta tampoc pot patir una agressió sexual per la seva professió", per exemple), falta d'informació, mecanització dels processos i sensació d'impersonalitat, etc...

Aquest context negatiu provoca conseqüències anomenades dins el concepte de **victimització secundària**, per a aquelles dones i adolescents que a través de la denúncia ja sigui a nivell social o judicial, exposen la seva situació de violència. Segons Beristain (1996), la victimització secundària com a forma de violència institucional fa referència a la inadequada atenció que rep la víctima. Són aquells danys i perjudicis psicològics, socials, judicials o econòmics que es produeixen en el moment posterior als fets denunciats.

Campanyes recents a les Xarxes Socials, com el #metoo i en favor de la lluita contra la justícia patriarcal, en casos mediàtics com La Manada a l'Estat Espanyol, han posat en entredit la violència exercida per les institucions aquests últims mesos. La mobilització social vers la violència institucional ha estat i és innegable. En deixem uns petits exemples gràfics:

2.5. Enfocament de les violències sexuals a la xarxa d'abordatge

Al llarg de la diagnosi s'incideix en la falta de criteris unificats, en general, a la xarxa de recursos d'abordatge de les VS. Per tant, el concepte de VS no s'escapa d'aquesta manca d'homogeneïtat. La gran majoria de professionals i persones expertes mostren una gran preocupació per aquest extrem i demanen que, en consonància amb l'ordenació de la xarxa de recursos, **es creï un criteri uniforme al voltant del concepte de violències sexuals**. Només així es podrà establir un marc d'atenció i abordatge concret i específic. De fet, aquesta manca d'un concepte generalment compartit pot contribuir encara més a la manca de percepció d'aquests tipus de violències i per tant, a ocultar la necessitat real d'abordar-les.

L'extrem confirmat per gairebé la gran majoria d'entrevistes ha estat la manca de concepte global de VS, el que genera doncs conseqüències en l'organització de la xarxa i en l'atenció de les mateixes. Hi ha serveis/institucions/fundacions que entenen les violències sexuals en el sentit més ampli (incloent-hi a part de les agressions sexuals i els abusos, la mutilació genital femenina, els matrimonis forçats i el tràfic d'éssers humans), altres que només atenen situacions d'abús o agressió sexual, altres que inclouen l'àmbit de la parella o ex-parella, algunes que inclouen una mirada més interseccional i altres que no...

Tot això **genera una desorganització del criteri conceptual i en conseqüència**, afecta en les derivacions i en el treball inter-xarxa dels recursos. A més a més, si afegim els

requisits específics d'entrada per a l'atenció de cada servei, en concret, si les víctimes són majors o menors d'edat, si són nois i/o noies, si són abusos o agressions en l'àmbit familiar o de desconeguts, entre d'altres, la dificultat i la confusió esmentada augmenta.

La inexistència d'enfocament i de visió estratègica concreta de les violències sexuals, es trasllada en la manca d'un abordatge específic dins dels protocols i dels circuits. I això a qui perjudica directament és a les dones i adolescents que han patit episodis de VS. Inevitablement, la desorganització de la xarxa es trasllada en format de desinformació cap a les mateixes i sovint, no saben a on han de dirigir-se en la cerca del suport necessari.

De manera urgent i necessària, la manca d'organització, d'endrega i de lideratge de la xarxa, s'ha de redirigir per a fer-la directa, planera, útil i transversal, quant a l'abordatge de les VS. Ha de venir de la mà d'una convicció i un impuls polític. Són aquests estaments els que tenen la potestat i la legitimitat per a crear un espai que permeti reordenar, empoderar i dotar d'utilitat expressa els recursos en matèria de VS perquè les dones i les adolescents puguin identificar-los com a tal per a fer-ne ús.

L'objectiu de la intervenció en VS ha de contribuir a impulsar la capacitat de resiliència de les dones víctimes i la seva reparació, des d'una perspectiva basada en els drets humans i amb perspectiva de gènere, que garanteixi d'aquesta manera una atenció integral, pública, universal per a totes les dones, adolescents i nenes.

3. L'abordatge integral de les violències sexuals a la ciutat de Barcelona

3.1. Articulació de la xarxa d'atenció i recuperació actual

Davant l'absència de protocols marc per a l'abordatge de les violències sexuals contra les dones, en la major part dels casos la xarxa que intervé coordinadament contra les violències masclistes és la que cobreix la intervenció, l'atenció i la recuperació en casos de VS a la ciutat de Barcelona.

Regulació de les violències masclistes

El Protocol Marc que regula la intervenció en matèria de VM es va desenvolupar arran de la Llei catalana 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. El govern de la Generalitat de Catalunya ha desenvolupat models d'intervenció integral en tot el territori de Catalunya a través d'una xarxa de serveis específics. A més a més, són les administracions de la Generalitat i dels municipis les competents en matèria de

serveis de la xarxa i, per tant, també l'Ajuntament de Barcelona en aquest cas. El Protocol Marc a Catalunya per a la intervenció de les violències masclistes, estableix les bases per a una intervenció integral⁷.

A diferència de Catalunya i altres territoris comarcals, Barcelona comarca no ha desenvolupat un protocol específic en matèria de violències masclistes. De fet, recentment (feb 2019) ha estat dissolt el Consell Comarcal del Barcelonès, estimant-se que l'Àrea Metropolitana de Barcelona s'encarregarà de la majoria de les seves competències en els propers mesos.

En canvi, a nivell local i municipal, l'Ajuntament de Barcelona sí que compta amb un protocol d'intervenció específic anomenat circuit *Barcelona contra la Violència Masclista* creat l'any 2001. És un projecte de col·laboració interinstitucional per abordar de forma integral, multidisciplinària i transversal la prevenció, detecció, atenció, recuperació i reparació de les dones i els seus fills i filles que viuen situacions de VM. Es va impulsar i està coliderat per l'Ajuntament de Barcelona i el Consorci Sanitari de Barcelona. Té representants de totes les institucions implicades en l'abordatge de la VM a Barcelona: *serveis de salut, serveis socials, justícia, Mossos d'Esquadra, Guàrdia Urbana, Consorci de Serveis Socials de Barcelona, Consorci d'Educació de Barcelona, Institut Català de les Dones i persones referents de les taules territorials de districte*.

La finalitat del Circuit Barcelona contra la Violència Masclista és establir un sistema articulat de treball en xarxa, cooperatiu i col·laboratiu entre els diferents agents dels àmbits sanitari, social, policial, judicial i educatiu. I aquest s'adreça a professionals de serveis, institucions i entitats que tenen un paper actiu en la prevenció, la identificació, l'atenció, la recuperació i la reparació de les VM. L'eix vertebrador de l'abordatge és el treball en xarxa de tots els agents intervinents en un procés d'aquest tipus⁸.

Regulació de les violències sexuals

En concret doncs, i centrant-nos en l'objecte de l'estudi, cal assenyalar que **no hi ha un protocol marc de referència per a la intervenció en matèria de violències sexuals, ni a Catalunya, ni a Barcelona comarca/ Àrea Metropolitana, ni a Barcelona municipi**. Sí que hi ha, com després veurem, en l'àmbit de les violències masclistes, el que no és ben bé el mateix.

Ara bé, això ens duu a fer dues reflexions i és que, centrant l'atenció de les VS des del punt de vista sanitari: 1) L'atenció de les violències VS es basa en quelcom puntual i urgent, deixant fora moltes altres casuístiques com poden ser les agressions sexuals en l'àmbit de la parella i 2) L'atenció i la posterior intervenció es produeix principalment a

⁷ http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/vm_protocol_marc.pdf (2009).

⁸ <http://ajuntament.barcelona.cat/bcnantimasclista/ca/prevenir-i-actuar/circuit-barcelona-contra-les-violencies-masclistes>

nivell sòcio-sanitari i deixa de cobrir altres necessitats socials i assistencials que les dones i adolescents que han patit VS requereixen.

El Protocol del Departament de Salut que regula l'abordatge de les VS en el seu àmbit, posa de manifest l'atenció mèdica-assistencial necessària i li dona protagonisme a l'Hospital Clínic com a Hospital referent en casos de VS⁹. Celebrem que de nou, l'Hospital Clínic ha pogut ampliar la franja d'edat d'atenció, sent abans de 18 anys en amunt i ara a partir dels 16 anys. Aquest hospital de Barcelona també disposa d'un protocol d'actuació específic¹⁰.

Malgrat el que hem esmentat anteriorment i penjant del Protocol Marc de la ciutat de Barcelona quant a l'abordatge de les VM, existeix una subcomissió de caràcter multidisciplinari, que va crear la "Guia per a l'abordatge de la Violència Sexual a Barcelona¹¹", entre l'any 2008 i 2012, entenent que necessitava una regulació particular. Així i tot, no deixa de ser una guia i no un protocol marc amb la rellevància regulativa que pot generar dins el circuit.

Esmentar també, que a nivell local, Barcelona ha creat recentment un Protocol anomenat "No callem" per a regular les agressions sexuals i l'assetjament en espais d'oci nocturn privat únicament¹² i un altre, anomenat "No és No" per a regular i abordar socialment les agressions sexuals i l'assetjament dins el context d'espais públics.

Regulació de les VM i VS en l'adolescència

Distinció a part, quant a la regulació i els protocols que desenvolupen la xarxa d'intervenció en matèria de VM i VS, és la que mereix l'adolescència i el treball amb la infància. Ens centrarem en aquells que afecten les noies adolescents per ser la franja d'edat objecte d'estudi.

Malaauradament, l'abordatge de les VS en les adolescents, està enfocada a quan aquestes es produeixen dins el context familiar, i per tant l'atenció es produeix des d'aquesta mirada.

La intervenció principal la duran a terme els agents que intervenen per a la protecció a la infància i l'adolescència¹³. Oblida aleshores, una part d'adolescents que hauran estat agredides, abusades o assetjades per la seva parella, pel seu company de classe o en un context d'oci nocturn (edat potencial d'ocupació d'aquests tipus d'espais), segons

⁹ http://salutweb.gencat.cat/web/.content/_ambits-actuacio/Linies-dactuacio/Serveis-sanitaris/Altres-models-anteriors-datencio-sanitaria/Abordatge-de-la-violencia-masclista/arxius/operatiu-violencia-sexual.pdf

¹⁰ https://www.hospitalclinic.org/files/guia_assist_violencia_sexuahcb.pdf

¹¹ http://www.gencat.cat/salut/botss/html/ca/dir3612/guia_violsexual_definitiu_juliol2012_set.pdf

¹² http://ajuntament.barcelona.cat/bcnantimasclista/sites/default/files/protocol_oci_nocturn_cat.pdf

¹³ https://www.edubcn.cat/rcs_gene/extra/04_prevenio_maltractament_infantil/303_ProtocolMarcAbusosSexuals/setembre06.pdf

l'últim Informe de l'Observatori Noctàmbules de la nostra Fundació: "Violències sexuals en entorns festius: estratègies d'actuació"¹⁴.

Nogensmenys, a la ciutat de Barcelona disposem del SARA JOVE (Servei d'Atenció, Recuperació i Acol·lida jove). És un servei de l'Ajuntament de Barcelona format per un equip de professionals de l'àmbit de l'educació social, la psicologia, el treball social, el dret i la inserció laboral que treballen conjuntament per oferir una **atenció integral** a joves, d'entre 12 i 17 anys, víctimes de violència masclista (i per tant, víctimes també de violències sexuals).

El Protocol per excel·lència que s'encarrega d'avaluar l'abordatge de les VM en l'adolescència, és el Protocol de Joventut per a l'abordatge de la Violència Masclista de la Generalitat de Catalunya.¹⁵

És un Protocol Marc que inclou la prevenció, la detecció, l'atenció i la recuperació dins l'abordatge de les VM. És un protocol complet quant a la inclusió dels tipus de VM, ja que comprèn entre d'altres, la violència sexual definint-la de la següent manera: *"Comprèn qualsevol acte de naturalesa sexual no consentit per les dones, inclosa l'exhibició, l'observació i la imposició, per mitjà de violència, d'intimidació, de prevalença o de manipulació emocional, de relacions sexuals, amb independència que la persona agressora pugui tenir amb la dona o la menor una relació conjugal, de parella, afectiva o de parentiu"*.

Altres protocols i/o guies amb incidència a Barcelona i Catalunya

- Protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront del ciberassetjament entre iguals¹⁶.
- Protocol per a la prevenció i abordatge de l'assetjament sexual i per raó de sexe a l'empresa¹⁷.
- Protocol d'actuacions per a prevenir la mutilació genital femenina¹⁸.
- Protocol de protecció de les víctimes de tràfic d'éssers humans¹⁹.
- Procediment d'atenció i prevenció policial de matrimonis forçats²⁰.

¹⁴ https://www.drogasgenero.info/wp-content/uploads/5InformeNoctambulas_2017-18.pdf

¹⁵ http://jovecat.gencat.cat/web/.content/_documents/arxiu/conviure/genere/recursos_per_a_professionals/protocol_joventut_abordatge_violencia_masclista_jovecat.pdf

¹⁶ http://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/recursos/resconflictes/borrar-ciberassetjament_iguals/

¹⁷ http://treball.gencat.cat/web/.content/13_-_consell_relacions_laborals/documents/04_-_recursos/publicacions/protocol_assetjament/Protocol-per-a-la-prevencio-i-abordatge-de-lassetjament-sexual-i-per-rao-de-sexe-a-lempresa_DEF.pdf

¹⁸ http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/immigracio/recursos_professionals/prevencio_mutilacio_genital/

¹⁹ http://dones.gencat.cat/ca/ambits/violencia_masclista/coordinacio/protocol_marc

²⁰ http://interior.gencat.cat/ca/arees_dactuacio/seguretat/violencia-masclista-i-domestica/materials-sobre-violencia-masclista-i-domestica/documentacio-sobre-violencia-masclista-i-domestica-per-a-professionals/matrimonis-forcats.-procediment-datencio-i-prevencio-policial-/

Necessitats detectades

A nivell general, com podem veure als apartats anteriors, hi ha documents, protocols i guies que regulen l'abordatge de les VS a Catalunya i a Barcelona concretament. Ara bé, és necessari revisar-ho en conjunt per:

- 1) Establir un criteri únic i específic del concepte de VS, amb l'abast territorial més gran possible, que contribuirà a decidir si l'abordatge d'aquestes penja del mateix circuit de VM adscrit a la ciutat de Barcelona i cal meticulosament articular-ho i dirigir-ho en aquesta direcció. O si al contrari, ens caldria regular una nova xarxa que intervingui en les VS.
- 2) Dotar pressupostàriament la xarxa i el circuit que s'estableixi per tal que puguin ser correctament implementats els protocols marc i les guies que regulin l'abordatge de les VS.

3.2. Àmbits d'intervenció i protocols, guies o indicadors d'actuació

Com hem explicat anteriorment, el nostre estudi se centra en l'anàlisi de la xarxa d'atenció i recuperació actual vers les VS que pateixen les dones i adolescents a la ciutat de Barcelona. Per a dur a terme aquesta diagnosi, hem dividit els estadis d'intervenció en VS en diversos àmbits, entenent que són tots aquells als quals una dona o adolescent que ha patit un o més d'un episodi de VS pot adreçar-se, de manera complementària i no exclouent entre sí.

Abans de començar a estudiar la intervenció concreta i el paper que juga cada àmbit quant a la intervenció, voldríem fer un petit resum de la importància de cadascun d'ells i de la regulació escaient en cada cas.

3.2.1. Àmbit de les víctimes de violència sexual

Per analitzar la xarxa existent i els recursos a l'abast en matèria de VS, és imprescindible comptar amb el testimoni d'aquelles persones que han patit VS. Són elles les que, de primera mà, poden explicar la seva vivència per a que quedi reflectida i ajudi en les conclusions d'aquest estudi. És un tret diferencial d'aquest estudi ja que, no només vol informar-se a través de l'experiència dels serveis i els recursos sinó a través de l'experiència i la subjectivitat de les noies i dones que han patit VS o les persones que les han acompanyat en el seu procés de recuperació.

Per això, hem entrevistat tres supervivents de violències sexuals majors d'edat, tres menors d'edat i dues persones acompanyants en el procés de recuperació.

3.2.2. Àmbit policial

L'àmbit policial o de seguretat és rellevant a l'efecte d'entendre la intervenció en VS. Habitualment, és una via d'accés de dones o adolescents que han patit VS i això ja sigui perquè 1) Interposin una denúncia directament o 2) La policia s'assabenti d'un delictes i actuï d'ofici (és a dir, a iniciativa pròpia).

A grans trets i perquè serveixi d'utilitat en la lectura d'aquesta diagnosi, a la ciutat de Barcelona, el cos de seguretat que intervindrà serà el dels Mossos d'Esquadra. L'estructura d'aquest cos quant al buidatge de les denúncies dependrà de la tipificació del delictes i de la persona delinqüent. Si l'agressor és conegut, probablement la recollida de la denuncia es farà per part de l'Oficina d'Atenció al Ciutadà (en endavant, OAC). Si l'autor és desconegut aquest pas es realitzarà per la Unitat d'Investigació (en endavant, UV), qui s'encarregarà de fer una investigació i cerca dels fets delictius. Per últim, tant si la noia és adolescent com si l'autor dels fets delictius és menor d'edat, intervindrà en la instrucció dels fets delictius la Unitat Central de menors del cos dels Mossos d'Esquadra.

Destacar en aquest punt la figura del Grup d'Atenció a la Víctima del Delictes (en endavant, GAV), ja que fa un seguiment personal de les víctimes d'aquests tipus de delictes. I en els casos de tràfic d'éssers humans, mutilació genital femenina i matrimonis forçats també intervenen en la instrucció dels casos (és a dir, durant la fase d'investigació i recollida de denúncia).

En relació als protocols d'actuació, el Departament d'Interior, no regula res específic quant a la intervenció en VS. Així doncs, els cossos policials es regeixen d'acord amb el Pla de Seguretat i atenció a les víctimes de violència masclista i domèstica (2015-2018)²¹.

En l'àmbit de la prevenció de les VS, el cos policial fa un petit resum d'avertiments per tal d'evitar una agressió o abús sexual. El document, que es titula "consells de seguretat per evitar les agressions i abusos sexuals", conté informació de seguretat immediata. Ara bé, són consells enfocats en casos de VS imminents i puntuals, que deixen de banda altres conceptes de VS que hem anat destacant al llarg de l'estudi (matrimonis forçats, agressions sexuals en l'àmbit de la parella, etc.). A més a més, al nostre entendre incideix massa en la conducta de la víctima per evitar l'agressió (amb el perill de culpabilitzar-la) i en cap cas apunta al comportament de l'agressor²² de manera complementària.

²¹http://interior.gencat.cat/web/.content/home/030_arees_dactuacio/seguretat/violencia_masclista_i_domestica/p_la_de_seguretat_i_atencio_a_les_victimes_de_violencia_masclista_i_domestica/PSAVVMD_DEF.pdf

²² https://mossos.gencat.cat/ca/detalls/Article/joves_consellsagressions

3.2.3. Àmbit institucional

L'àmbit institucional pren rellevància, concretament en territori Barcelonès, pel que fa a la responsabilitat i els drets i deures que les seves regidories tenen per aplicar i implementar les polítiques públiques socials. Les regidories es divideixen entre l'estructura política i l'estructura executiva, aquelles que defineixen les línies mestres que s'han de seguir i altres que executen les polítiques concretes, respectivament.

Per a l'estudi, hem entrevistat membres d'aquelles regidories que influeixen en l'aplicació de les polítiques públiques de gènere i als nivells que aquestes les afecten. Així doncs, hem tingut en compte les regidories de Drets Socials, de Seguretat i Prevenció, de Ciutadania, d'Educació, Infància i Joventut, la Regidoria de Feminismes i LGTBI així com la d'Immigració, Interculturalitat i Diversitat. Us deixem l'organigrama d'organització interna de l'Ajuntament de Barcelona per a saber-ne més²³.

Destaquem d'aquestes últimes, la Regidoria de Feminismes i LGTBI, ja que de recent creació, és l'encarregada de promoure l'equitat de gènere a la ciutat. La seva principal estratègia és combatre els aspectes estructurals de la desigualtat de gènere i del sexisme.

Així mateix, participants importants de l'àmbit institucional són aquelles institucions que treballen per aplicar les polítiques públiques que estudiem, tals com són: els EAIA, la DGAIA, l'Institut Municipal de Diversitat Funcional, entre d'altres que figuren en l'Annex 8.1. (Relació de persones entrevistades).

3.2.4. Àmbit sanitari

L'àmbit de la salut, com s'ha anat dient al llarg de l'estudi, és un eix vertebrador en l'abordatge de les VS també. El personal sanitari intervé de manera directa, activa i transversal en l'atenció a dones i adolescents que han patit VS, ja sigui en la detecció, en l'atenció socio-sanitària o en la recuperació.

A la ciutat de Barcelona, l'Hospital de referència per atendre casos de VS actualment és l'Hospital Clínic de Barcelona i en matèria d'infància i adolescència, tots els agents que han intervingut en l'estudi, referencien l'Hospital Sant Joan de Déu de Barcelona (Unitat Funcional d'Atenció als abusos sexuals a menors) i l'Hospital Germans Trias i Pujol (Unitat de Pediatria Social de Can Ruti). Ambdós hospitals disposen de dues unitats especialitzades en abusos sexuals en la infància o en la minoria d'edat.

L'àmbit de la salut, com hem destacat de manera positiva anteriorment, és l'eix més detallat quant a l'abordatge de les VS. Ara bé, a tall de reflexió, té dues conseqüències: **una de positiva que és l'atenció integral i els criteris organitzatius unificats en**

²³ <https://ajuntament.barcelona.cat/ca/organitzacio-municipal>

aquest àmbit; i la negativa que és el perill que sigui l'única via d'atenció coberta i complerta en VS.

Recordem, com s'ha manifestat més amunt, que hi ha un Protocol del Departament de Salut que regula l'abordatge de les VS, organitza l'atenció mèdica-assistencial necessària i dóna protagonisme a l'Hospital Clínic com a referent en casos de VS. Compta amb un equip interdisciplinari de professionals de la medicina, de la infermeria i del treball social per assistir a les persones víctimes d'agressions sexuals.

3.2.5. Àmbit assistencial públic

Els serveis assistencials a la ciutat de Barcelona implementats per actuar en contra de les VM cerquen l'atenció integral d'aquestes de manera efectiva. Actualment, hi ha 10 serveis que pegen de la Xarxa d'Atenció Municipal de la ciutat de Barcelona i que venen atenent a noies i dones de la mateixa. Són els següents:

- SARA (Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida). Ofereix atenció ambulatoria específica a persones víctimes de situacions de violència masclista. Atenció a infants des dels 0 anys.
- SARA JOVE (Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida). Ofereix atenció ambulatoria específica a noies i nois d'entre 12 i 17 anys víctimes de situacions de violència masclista.
- Serveis d'acolliment d'urgència de curta estada: CMAU-VM (Centre Municipal d'Acolliment d'Urgència per Violència Masclista) i de llarga estada CA-VM (Casa d'Acolliment d'Urgència per Violència Masclista) i PA-VM (Pisos d'Acolliment per violència masclista). Serveis residencials d'acolliment d'urgència per a dones que viuen situacions de violència masclista i pels seus fills i filles, de curta i de llarga estada. Proporciona una atenció integral. L'accés és per derivació.
- CUESB (Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona). Ofereix un servei d'atenció psicosocial permanent, que atén qualsevol situació d'urgència i d'emergència social a la ciutat, durant les 24 hores del dia, els 365 dies de l'any.
- UTEH (Unitat Municipal contra el Tràfic d'Éssers Humans). La Unitat contra el tràfic d'éssers humans és un servei de l'Ajuntament de Barcelona que presta atenció integral (psicològica, social i jurídica) a víctimes, sigui quina sigui la finalitat (explotació sexual, tràfic d'òrgans, mendicitat, etc.), i assessora a les entitats socials i professionals que ho requereixin.
- PIAD (Punt d'Informació i Atenció a les Dones): Serveis municipals de proximitat que ofereixen informació, atenció i assessorament en tots aquells temes d'interès per a les dones i també possibiliten l'accés a diferents recursos de la ciutat. Hi ha un PIAD a cada districte.
- Telèfon d'Atenció contra la Violència Masclista. Informen dels serveis existents a tota Catalunya en contra de la violència masclista i assessoren entorn als

passos a seguir davant d'una situació de violència masclista, per part d'una persona particular interessada o bé d'una persona professional. Poden activar el Servei d'Intervenció en crisis greus en l'àmbit de la violència masclista.

- Agència ABITS (Atenció a les treballadores sexuals *cis* i *trans*): El seu objectiu primordial és atendre les dones cis i les dones trans que exerceixen la prostitució a la ciutat de Barcelona i prioritàriament aquelles que es troben en una situació d'especial vulnerabilitat, d'una manera integral, global i coordinada perquè puguin conèixer i exercir els seus drets en igualtat de condicions que qualsevol altra dona de la ciutat.

3.2.6. Àmbit judicial

L'espai judicial pren rellevància quan intervé una denúncia per part de la persona perjudicada per les VS o quan les autoritats o professionals que l'han atès ho comuniquen al Jutjat i aquest últim actua d'ofici (és a dir, per iniciativa pròpia).

L'abordatge de les violències sexuals, en aquests casos, deixant de banda el paper de l'Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte (en endavant, OAV), pren protagonisme de manera circumstancial i res té a veure amb la xarxa de recursos assistencials. És l'àmbit que, teòricament, emparant-se en la justícia restaurativa intenta perseguir la veritat del delicte i condemnar pels fets delictius a la persona que en serà culpable d'aquests.

Hi ha diferents intervinents en el procés judicial tals com: les persones magistrades (jutges i/o jutgesses), el Ministeri Públic (la Fiscalia que representa l'Estat), els advocats i advocades, els i les procuradores, l'Institut de Medicina Legal i Forense (que intervé en cas d'anàlisis forenses) i l'Equip d'Atenció Tècnic Penal (equip psicològic que certifica i/o acredita l'afectació psicològica de les víctimes de VS).

Important és la figura de l'OAV, que és un servei gratuït que ofereix atenció, suport i orientació a les víctimes i persones perjudicades per un delicte, i punt de coordinació de les ordres de protecció de les víctimes de violència domèstica i de gènere que adopten els òrgans judicials a Catalunya. Aquestes oficines depenen de la Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil, i tenen com a finalitat oferir a les víctimes informació i suport perquè puguin exercir els drets que els reconeix la legislació vigent, així com una atenció integral per potenciar la recuperació personal i reduir la victimització.

En relació a la possibilitat d'existència d'un Protocol Marc o guia quant a l'abordatge de les VS, des de la judicatura, -desconeixem si actualment hi ha res en fase de redacció-, actualment no existeix cap directriu. Hi ha acords específics de la judicatura i del cos de la fiscalia que esmenta línies jurisprudencials concretes en relació als delictes contra la llibertat sexual i les VM però res que faci especial menció al tractament de les víctimes.

Quan al tractament de les VM en general, la legislació fa una distinció en aquells delictes de VM que ocorren en l'àmbit de la parella o ex-parella, i és que s'instrueixen per un Jutjat especialitzat de violència vers la dona. Aquí les VS únicament tindran cabuda quan l'agressor sigui o hagi estat parella de la persona agredida sexualment.

És important en aquest apartat tenir en compte l'estatut de la víctima del delictes, de l'any 2015, el qual va dotar de multitud de drets la persona víctima d'un delictes; afecta doncs, directament, als drets de les persones que han patit VS i es troben en un procés judicial²⁴.

3.2.7. Àmbit associatiu assistencial

Les entitats, les fundacions i les associacions que treballen vers les VS prenen especial rellevància en aquest context d'estudi i anàlisi. Sovint, per a reforçar els recursos proporcionats per la xarxa local i comunitària, ocupen un gran pes en la intervenció respecte de les VS. Hem pogut comptar amb l'opinió de professionals que treballen en l'àmbit associatiu des de punts de vista molt diversos: entitats i fundacions que ofereixen suport psicològic, així com jurídic, o fins i tot treballen per a l'empoderament i la recuperació integral de les dones i noies supervivents de VS, entre d'altres.

Aquestes entitats fan una tasca exemplar i són una pota essencial en el paraigua de recursos de VS amb els que compta la ciutat de Barcelona. A més a més, amb professionals formades des d'una perspectiva i mirada de gènere íntegra.

D'altra banda, a diferència dels apartats anteriors, les entitats i les fundacions no estan subjectes a cap règim ni depenen de cap llei en concret que les guïï per la seva activitat. La gran majoria sobreviuen econòmicament de les subvencions que puguin proporcionar l'Ajuntament de Barcelona, la Diputació o la Generalitat de Catalunya al presentar els seus projectes d'atenció i intervenció.

De totes maneres, cada entitat disposa dels seus estatuts fundacionals, del seu organigrama i del seu propi funcionament, en la forma que oficialment ho hagin materialitzat, sent organitzacions autònomes i independents.

3.3. Àmbits d'intervenció i diagnòstic de l'abordatge en l'atenció i la recuperació de les violències sexuals.

En aquest apartat, el nostre objectiu és sintetitzar les consideracions i els aspectes més rellevants dels àmbits des d'on es produeix l'abordatge de les VS. D'aquesta manera, amb el recull de les reflexions i opinions de les professionals de cada àmbit i de

²⁴ <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-4606>

testimonis que han patit VS, repassem les mancances del sistema -perquè pugui servir per una correcció futura- així com destaquem les reflexions positives per a conservar els aspectes que funcionen bé.

El diagnòstic és des dels àmbits que intervenen quant a l'atenció i la recuperació. Tot i que esmentarem algun aspecte relacionat amb la detecció i la prevenció, no són l'objecte central de l'estudi.

3.3.1. Àmbit de les víctimes de VS

- **Recorregut de recursos no definit.** Diverses testimonis són les que van esmentar una gran preocupació per la inexistència d'un recorregut o una línia marcada de recursos que els fes de guia en el seu procés de recuperació.

La gran majoria van destacar que l'única via coberta és l'hospitalària-assistencial amb l'Hospital Clínic i les unitats de pediatria especialitzades. Però a partir d'aquí comenten que el camí no està establert, i que no van tenir la sensació que hi hagués un circuit marcat o un protocol que aglutinés tots els serveis a disposició.

Que l'única fase plenament coberta sigui la sanitària, en cap cas ajuda en l'abordatge integral que busquem. Tendeix a simplificar i patologitzar les VS sense tenir en compte els factors culturals i socials que les enquadren.

D'altra banda, les adolescents, en la mateixa línia però, ressalten la mateixa dificultat quant a l'accés dels recursos però amb una dificultat afegida i és que, la via d'entrada i els requisits d'accés adulta no s'adapten prou bé als seus requeriments. A tall d'exemple, per entendre la mancança esmentada: els horaris del servei (serveis que només obren al matí -de manera que les joves que estudien no poden faltar a classe i anar-hi), els requisits per entrar-hi (la burocràcia sovint depèn del consentiment dels progenitors i potser hi ha joves adolescents que no ho han explicat als seus progenitors o tutors legals), etc...

- **Recursos adreçats formalment per a "violències".** Amb aquest concepte d'etiquetatge en "violències", s'intenta resumir una dificultat que varen definir diverses de les testimonis al llarg de l'estudi. Moltes d'elles, sobretot les adolescents i els progenitors d'aquestes, comentaven que molts dels serveis que presten assessorament o serveis d'intervenció de VS duen la menció de "violències" en la seva denominació. Això pot dissuadir de demanar-ne ajuda a moltes dones i adolescents que encara no han identificat o no han pogut assumir les VS patides com a tals, dificultant d'aquesta manera que accedeixin al servei.

Aquest extrem és molt important, sobretot en el marc de la detecció de les VS. No diem que sigui fàcil trobar un nom o una indicació que ens permeti deduir que allà trobarem l'ajuda que necessitem, màxim quan encara no hem identificat la situació de violència que ens trobem. Però un etiquetatge amable i obert, si alhora s'aconsegueix que sigui clar, segurament convidaria més adolescents i dones a demanar ajut.

Més endavant, en les propostes d'actuacions de millora, analitzarem amb més profunditat aquest punt.

- **Manca d'informació, desendreçada i inadequada.** Moltes usuàries van esmentar la manca d'informació. En consonància i en relació amb el punt anterior, si no hi ha un circuit guia marcat de recursos, és evident que la informació diversa que se'ls dona a les dones i adolescents que han patit VS és desendreçada.

Les informants també comenten que no hi ha coherència en la informació donada (*"En un sitio me decían que fuera allí, en otro que no, que fuera a ese otro sitio y luego de allí me enviaban otra vez al primero y así habían pasado dos meses y medio"*). Cada recurs dona la seva informació, encara que no estigui relacionada entre si i això fa que sovint es pugui repetir informació o inclús contradir-la en relació a extrems similars.

I desendreçada perquè no segueix una línia que les guiï per les diferents fases com hem esmentat anteriorment i per tant, inadequada i ineficient.

- **Manca de guia i d'acompanyament emocional durant totes les fases.** Les testimonis varen incidir en la manca d'un suport emocional durant totes les fases del procés. Fases entenent totes aquelles etapes per les quals transiten en un procés de recuperació (procés judicial –si s'escau-, psicològic, social, etc.).

A banda del suport psicològic especialitzat, que esdevé clau en el seu procés de recuperació, indiquen que van trobar a faltar una persona o varies (en el format que sigui) que les guiï en el seu procés i que coordini totes les fases que hem comentat que resten desendreçades. En fi, una persona que faci actuï de node i de referència en el seu procés. De quina manera?, se'ls va preguntar. Elles van esmentar alguna fórmula alternativa d'acompanyament: algunes van mostrar la inquietud que fos una persona amb coneixements de l'àmbit social-assistencial que les acompanyés presencialment de lloc a lloc (sobretot en les 72 hores inicials després dels fets), algunes que simplement un parell de persones realitzessin un seguiment (independentment del seguiment que fa el GAV dels Mossos d'Esquadra), altres que simplement poguessin estar acompanyades d'una persona de confiança durant totes les fases...

- **Manca de recursos especialitzats.** Aquest malestar el van manifestar totes les testimonis entrevistades. L'abordatge integral comenten que ha de ser des d'una perspectiva de gènere i sensibilitat humana, perquè només d'aquesta manera es pot contextualitzar les violències patides i doncs, abordar-les en el seu conjunt.

Les adolescents i les persones referents que les van acompanyar en el seu procés, creuen que en el seu cas, encara s'incrementa més la desatenció especialitzada en matèria de gènere. Esmenten que hi ha molt pocs recursos en matèria de VS adreçades a noies adolescents.

Veureu però, que és un punt molt recurrent que sortirà al llarg d'aquest estudi. En general, la manca de perspectiva de gènere de molts intervinents en l'abordatge de VS preocupa a la gran majoria persones expertes i professionals en la matèria.

- **Victimització secundària.** En relació a la manca de perspectiva de gènere d'algunes professionals que intervenen en l'abordatge de les VS, la conseqüència directa és la victimització secundària que pateixen les usuàries.

Es produeix quan en la intervenció es traslladen mites i estereotips molt arrelats en la societat masclista actual i que estigmatitzen les adolescents i dones que han patit VS. No varen esmentar recursos en concret que esdevinguin victimitzadors sinó que, molts cops, depèn de la inquietud, la voluntat i la formació del professional que les està atenent la perspectiva de gènere i la sensibilitat que tingui aquesta persona durant la seva intervenció. Això acaba esdevenint en un factor de sort i d'atzar que és obvi que no és en el terreny que s'ha de moure l'abordatge integral de les VS.

3.3.2. Àmbit policial

- Des de fa uns anys, la recollida de denúncies per violències masclistes i per VS, es fa per part de la UV de Mossos d'Esquadra o per l'OAC, a diferència d'abans que el GAV s'encarregava de fer el buidatge de les denúncies per VS. Les persones entrevistades que formen part del cos de Mossos d'Esquadra, van expressar que aquest canvi va suposar un retrocés a escala d'atenció de les víctimes de VM i VS, ja que el GAV és una unitat especialitzada i formada en la intervenció i l'atenció a víctimes dels delictes; amb el plus de sensibilitat que comporten aquests agents.

Nogensmenys, van afegir que el GAV igualment continua fent el seguiment que feia fins ara de les víctimes dels delictes (en fa un seguiment del seu cas, les va trucant per veure com estan i si necessiten res, etc.).

L'extrem anterior comporta automàticament que no hi hagi una única persona de referència que es comuniqui amb les víctimes de VS. De vegades, a les dones i noies que han patit VS, les truca l'UV (per exemple, perquè necessiten unes dades d'un testimoni o aclarir algun detall de la denúncia rellevant per a la investigació que estan efectuant) i altres cops les truca el GAV per a continuar amb el seu seguiment. Algunes de les persones entrevistades van manifestar que manca aquesta persona referent del cos policial.

- **Manca d'equip multidisciplinari a les comissaries.** Sovint, la denúncia per VS és dels primers passos que efectuen les víctimes afectades per aquest tipus de delictes, i doncs és un moment molt important en el que es troben aquestes a nivell emocional.

Algunes dones i noies vindran assessorades (ja sigui a nivell jurídic, psico-social, etc.) quan trepitgin les comissaries però d'altres no i és llavors quan els Mossos d'Esquadra malauradament han d'ocupar un paper que s'excedeix de la seva tasca principal. Imagineu-vos una noia que es presenta a comissaria però no està segura si vol exercir el seu dret a denunciar el delicte o no. Si aquesta noia o dona hagués pogut assessorar-se anteriorment, aquest dubte no el traslladaria als Mossos d'Esquadra, qui són el cos que els hauria de recollir únicament la denúncia així com efectuar la investigació dels fets. En cap cas, assessorar-les de les possibilitats jurídiques i socials del cas.

- **Manca de perspectiva de gènere i sensibilització en alguns agents intervinents.** Companys i companyes del cos van mostrar certa preocupació per la manca de formació en perspectiva de gènere en agents que intervenen en l'atenció de víctimes de VS. És obvi que, la matèria requereix una formació específica que sovint no s'està promovent des de les polítiques públiques de seguretat. En conseqüència, els estereotips i estigmes que imperen i estan vius a la societat actual, es poden traslladar en la recollida de denúncies -sovint un pas previ de les dones i noies en el seu procés de recuperació de VS-.

De fet, en una de les entrevistes, a preguntes de la persona que subscriu l'informe, una persona pertanyent als Mossos d'Esquadra va declarar, en relació a l'augment de denúncies per VS en zona marítima: *"és clar, zona de discoteques, a vegades clar la gent beu molt, relacions que estan una mica en la delgada línia de tu ahora dices que no al dia siguiente pero en aquell moment anaves tant taja que no vas dir que no, i en aquell moment no vas cridar ningú, no vas demanar auxili*

y ahora a toro pasado no volia". Manifestacions carregades de mites i estereotips dels quals les professionals de l'àmbit de la prevenció en matèria de VS venen treballant des de fa molts anys.

- **Manca de denúncia de VS en l'àmbit de la parella.** De moltes de les entrevistes dutes a terme al cos policial s'extreia una mateixa conclusió i és que en l'àmbit de la parella i ex-parella es produeixen moltes VS que resten invisibilitzades. Noies i dones, a l'hora de relatar les VM viscudes a mans de la seva parella o ex-parella manifesten que han patit VS però que no les volen denunciar i per tant, mostren la seva reticència a què s'inclougui en el relat de fets de les denúncies per a no ser qüestionades per aquest aspecte.
- **Inexistència de valoració del risc en VS.** En les VM, el cos policial, des de fa uns anys, realitza un Informe de Valoració del Risc (en atenció a uns ítems marcats) de la noia o dona que en aquell moment denuncia. Ara bé, les denúncies per VS, excloses de la regulació de VM genèrica a nivell judicial i policial, no inclouen aquest informe de valoració del risc. I, professionals de l'àmbit policial, expressen la seva utilitat a nivell de protecció i seguretat, ja que els Jutjats tenen molt en compte aquests informes en la decisió de l'adopció o denegació de mesures de protecció com són les prohibicions d'allunyament i comunicació o inclús en la mesura de presó provisional.
- **Poca comunicació entre estaments judicials i policials.** Les persones entrevistades incidien en la necessitat que, l'àmbit judicial i policial, treballi en la mateixa línia, ja que sovint els objectius dels dos cossos són els mateixos, el principal, protegir a la víctima del delictes i esclarir els fets investigats. Amb una comunicació constant i més fluida es podrien alleugerir els processos d'investigació (que sovint depenen de permisos judicials i ordres judicials) per agilitzar els processos de denúncia i seguretat.
- **Seguiment del GAV i referent del GAV.** El cos policial dels Mossos d'Esquadra valora molt positivament el seguiment que realitza el GAV a les víctimes dels delictes, ja que sovint són una persona referent de les persones afectades. A més a més, durant aquest seguiment, les unitats del GAV poden anar detectant si el risc de la dona o noia s'ha incrementat o a favor, s'ha disminuït i en aquests casos, comunicar-ho als estaments judicials perquè prenguin les mesures adients.

Així mateix, el GAV instrueix els casos de matrimonis forçats, mutilacions genitals femenines i tràfic d'éssers humans. Les professionals policials ho expressen com a aspecte positiu del cos i és que persones del GAV, és a dir, especialitzades i formades en l'àmbit d'atenció a les víctimes de delictes,

instrueixen (és a dir, recullen les denúncies i investiguen la relació de fets denunciats) un gran gruix de delictes inclosos en VS.

- **Acompanyament a la vista oral.** Des de fa un temps, el cos dels Mossos d'Esquadra, destina agents encarregats a acompanyar a la vista oral les dones i noies que han patit VS. Són agents que intervenen de paisà, per a major tranquil·litat de la perjudicada pel delicte i les acompanyen durant tot el judici oral. Un aspecte recentment incorporat però valorat positivament per part del cos policial i les persones afectades per aquests delictes.

3.3.3. Àmbit institucional i xarxa d'assistència pública

- **Manca de formació multidisciplinària en perspectiva de gènere,** que es tradueix en l'aplicació efectiva de les polítiques públiques que les institucions han d'implementar correctament i efectivament. Manca inclús, dins les mateixes àrees que han d'abordar i organitzar les mesures d'intervenció i abordatge integral de les VS. En general, de les entrevistes dutes a terme en aquests dos àmbits, trobem una gran reticència per a donar informació relativa a la formació específica en matèria de VS de les àrees que intervenen o si més no, poca concreció quant a la informació sol·licitada.
- **Poc marge de llibertat d'actuació.** Les institucions que treballen en l'àmbit de les VS i que han de regular el funcionament de la xarxa d'atenció i intervenció en aquesta matèria, estan subjectes a les directrius superiors del govern de la Generalitat i de l'Ajuntament de Barcelona. Així i tot, el seu marge d'actuació se cenyeix a la intenció política del moment. I en relació a aquest últim aspecte, moltes professionals de l'àmbit institucional valoren que la realitat social (quant a l'abordatge de VS) avança de manera més ràpida que els canvis reals que es produeixen en l'àmbit institucional.
- **Manca d'interseccionalitat en les polítiques públiques aplicades en VS.** La interseccionalitat és un terme encunyat el 1989 per l'activista i acadèmica Kimberlé Williams Crenshaw: és l'estudi de les identitats socials encavalcades o "intersectades" i els seus respectius sistemes d'opressió, dominació o discriminació.

Les professionals pertanyents a les àrees de desenvolupament de polítiques públiques destinades a la diversitat funcional, treballadores sexuals, persones sense llar o persones migrades, entre d'altres, van mostrar la seva greu preocupació per la no inclusió de la mirada interseccional en l'abordatge de les VS. Manquen eines de comunicació efectives, treball des dels estigmes i els

estereotips que afecten aquests col·lectius així com des de la flexibilitat que requereixen perquè l'atenció sigui global i transversal.

- **Les institucions confien en la tasca d'intervenció d'entitats i serveis especialitzats i delegen amb total confiança l'abordatge específic de les VS.**

A través de convenis específics moltes institucions confien en el paper que juguen els serveis amb formació específica i multidisciplinar i per això, deleguen funcions d'intervenció plena.

- **Manca de coordinació entre serveis i recursos.** Altre cop, la importància i la rellevància que els serveis i els recursos treballin entre si, es comuniquin i s'estableixi un treball en xarxa efectiu que eviti la victimització secundària i la duplicitat de funcions dels serveis en concret.

Ara bé, és important delimitar la finalitat i la proporcionalitat adequada del traspàs d'informació. S'ha de fer per un canal segur i de manera que sigui un traspàs útil per a la finalitat que es vulgui aconseguir.

- **Concepte de VS molt ampli.** El criteri conceptual des del qual es parteix per abordar les VS des de l'àmbit assistencial públic de Barcelona és un concepte molt ampli que entén com a VS no només aquelles que es tipifiquen al Codi Penal com a delictes sinó totes aquelles manifestacions que es presenten en contra de la llibertat sexual de la dona i les adolescents (adopti la forma que adopti). És un punt altament positiu de l'abordatge assistencial, ja que no deixa fora altres VS que per exemple, no tenen tractament des de l'àmbit legal o judicial.

- **Serveis que inclouen recuperació àmplia i plena.** Una valoració molt positiva d'alguns serveis és la implementació d'eines de recuperació posteriors al procés psicològic de la dona o noia que ha patit VS com són la inserció laboral o la cerca d'una estabilitat social plena (ja sigui a través de l'habitatge, ajudes econòmiques o eines que li permetin la seva reincorporació plena a la societat). Aquests recursos inclouen una mirada empoderadora posterior a la recuperació emocional de la víctima que celebrem com a mètode de recuperació integral.

- **Marge d'exploració als serveis d'acolliment d'urgència.** Els serveis assistencials d'urgència (CMAU-VM, CA-VM i PA-VM) disposen d'un marge d'exploració molt positiu per a la derivació posterior de la dona que ha patit VS. Aquests centres conjuntament amb el SARA, disposen d'un temps prudencial per a explorar el context, la situació real de risc de la víctima i les necessitats assistencials de la mateixa per a valorar quin és el servei més adient perquè les atengui posteriorment i es puguin recuperar.

Aquest temps amb el qual juguen les professionals especialitzades, és molt positiu perquè permet configurar la realitat social en la qual es troben les noies i dones que han patit VS per a fer una correcta derivació al servei corresponent. Són un bon filtre de la recollida i necessitats inicials de les víctimes.

Ressaltem també doncs, la coordinació estreta existent entre els serveis d'acolliment d'urgència i els d'atenció i recuperació de la xarxa assistencial de la ciutat de Barcelona, ja que permet que treballin de manera complementària, amb les necessitats reals de la víctima en concret.

3.3.4. Àmbit sanitari

- Les unitats de pediatria especialitzades en VS (detallades en l'apartat anterior) i les unitats d'adultes (únicament, l'Hospital Clínic de Barcelona) ofereixen la cobertura mèdica necessària per a l'abordatge de les VS (quant als abusos i les agressions sexuals). L'especialització de les seves professionals és un aspecte molt positiu d'aquesta intervenció i que s'hauria de conservar i inclús, l'objectiu hauria de ser que s'expandís en altres unitats mèdiques d'arreu de la ciutat de Barcelona: com són els CAPS, CUAPS i altres serveis d'urgència i hospitalaris.

De fet, tot i la existència de les unitats especialitzades d'atenció sanitària de VS, és important incidir en la formació dels altres serveis d'atenció i urgència hospitalària de la ciutat de Barcelona, ja que sovint són un punt de detecció imminent i coneixedors directes de molts tipus de VS. Personal sanitari entrevistat que exerceix a la ciutat de Barcelona, esmenta la gran quantitat de persones que en consulta, manifesten VS o en les quals es pot intuir algun tipus de simptomatologia compatible amb la situació d'abús sexual o formes.

- **Manca de coordinació interprofessional.** Moltes de les persones professionals entrevistades, varen expressar el seu desig de millorar la coordinació interprofessional entre tots els agents que intervenen en VS, ja que evitaria la duplictat de serveis d'atenció i a favor, esquivaríem la victimització secundària a la qual es veuen exposades moltes dones i noies adolescents.
- **Manca de formació i perspectiva de gènere dels agents que intervenen.** Com es pot observar, és un punt recurrent que sorgeix en tots els àmbits analitzats. La formació del personal sanitari que intervé és de caràcter voluntari, així doncs, depèn exclusivament de la voluntat i la inquietud del sanitari, de manera que un cop més, deixem al criteri arbitrari de les persones la formació específica en matèria de VS.

- **Manca d'interseccionalitat en els serveis sòcio-sanitaris.** Les professionals entrevistades mostren una problemàtica en l'atenció, a nivell pràctic, dels col·lectius desproveïts d'altres drets com poden ser les treballadores sexuals, persones amb diversitat funcional o persones migrades o exiliades, consumidores de tòxics, entre d'altres. Les professionals incideixen en que, aquestes persones, a més a més de patir VS es poden veure exposades a altres opressions o problemàtiques personals greus que requereixen una ajuda global, més transversal i no únicament en matèria de VS.
- **Poca incidència en el procediment judicial arran de l'emissió d'informes i comunicats judicials.** Els i les professionals sanitàries, per raó de la seva professió, tenen l'obligació de comunicar el coneixement d'un delictes. Per aquest motiu, moltes professionals, sovint comuniquen i informen el Jutjat, de la sospita d'un possible delictes de VS. Un cop emès l'informe i/o comunicat, l'evolució del procediment judicial no depèn del personal sanitari que ha comunicat el coneixement del delictes, és clar.

Ara bé, moltes professionals entrevistades, manifesten que seria convenient que les persones que han informat del delictes en puguin fer un seguiment actiu. I és que sovint, sobretot en matèria de diagnòstic d'abusos sexuals a menors, l'única prova judicial que tenim és l'exploració psicològica de la menor abusada que ha realitzat el facultatiu; amb la importància que això comporta (independentment de l'exploració posterior que l'Equip de Psicòlegs i Psicòlogues adscrites al Jutjat pugui duu a terme).

3.3.5. Àmbit judicial

- **Concepte de VS rígid i limitat.** En l'àmbit judicial, únicament s'enquaden els delictes contra la llibertat esmentats en l'apartat segon d'aquest anàlisi, que són: *les agressions sexuals, els abusos sexuals, l'assetjament sexual, el tràfic de dones amb fins d'explotació sexuals, matrimonis forçats, mutilacions genitals femenines, pornografia infantil, exhibicionisme sexual i revelació i descobriment de secrets (per a la difusió i/o publicació d'imatges sense autorització).*

Així doncs, queden fora de la regulació penal altres VS, com abans hem esmentat. En aquests casos, no queda clar el procediment alternatiu de denúncia o reparació del dany patit.

- En matèria de recursos dedicats a la investigació de l'esclariment dels fets i els delictes, professionals de l'àmbit jurídic, reflexionen que en relació als delictes contra la llibertat sexual, hi ha una clara distinció. En allò que afecta les VS en adultes la mirada s'adreça fonamentalment a un presumpte autor del delictes

desconegut i en canvi, quan la víctima de VS és menor s'enfoca la perspectiva en l'àmbit familiar, oblidant que les adolescents també són susceptibles de patir VS en espais d'oci, en l'àmbit de la parella o ex-parella, etc.

- **Distància estaments judicials i serveis assistencials.** Els agents que intervenen en l'àmbit jurídic no tenen la responsabilitat ni sovint, la destresa per a realitzar derivacions sistemàtiques i per a coordinar-se amb altres professionals que intervenen en el procés de recuperació de la dona i/o adolescent. De nou, apareix la necessitat que els i les professionals que venen atenent aquests subjectes, es coordinin amb les instàncies judicials per a treballar en la mateixa línia.
- **Serveis condicionats a la prèvia denúncia.** L'accés als serveis jurídics i de justícia restaurativa (com pot ser, l'OAV) depenen de la interposició obligatòria de la denúncia per part de la persona afectada pel delictes. Aquest requisit no permet l'assistència per aquesta Oficina a moltes dones i noies que, arran d'una decisió purament personal i emocional, no interposen denúncia. Caldria preveure serveis eficaços alternatius, probablement fora de l'esfera judicial, per a aquestes persones.
- **Acompanyament emocional especialitzat per l'OAV.** Les professionals de l'oficina, adscrita al Jutjat, fan una tasca impecable d'acompanyament emocional a les víctimes dels delictes i per tant també a les dones i noies que han patit VS i accedeixen a aquest servei. És un node de relació entre la víctima i els estaments judicials que es valora molt positivament per les expertes entrevistades, ja que la persona referent de l'oficina farà d'enllaç entre la víctima i els jutjats, facilitant d'aquesta manera el tràngol judicial.

Aquesta figura de suport també presta acompanyament a diligències com poden ser la declaració de la víctima en seu judicial o a la vista oral. Celebrem, a més a més, que la Generalitat de Catalunya ha ampliat la plantilla de 29 professionals a 75 perquè puguin fer aquesta tasca als 49 partits judicials d'arreu de Catalunya.

- **Manca de formació en perspectiva de gènere, multidisciplinar i drets humans en els operadors jurídics que intervenen.** Comporta, de nou, una revictimització secundària de les persones que decideixen denunciar un episodi o més d'un de VS.
- **Manca de veu de les persones perjudicades pel delictes.** La justícia restaurativa hauria de perseguir la reparació del dany efectiu. Aquesta condició passa perquè

la veu de les persones afectades pel delictes denunciats es tingui en compte, especialment a l'hora d'adoptar mesures per a la seva protecció.

Al llarg de les entrevistes, la reflexió imperant entre les professionals de l'àmbit jurídic i les testimonis que han patit VS, és que no es té en compte la voluntat de les víctimes en el procés judicial i en conseqüència, això genera un desgast en la víctima i una decepció de la confiança dipositada per aquesta en el procés judicial. I sovint, que les resolucions no es prenguin amb consideració de la voluntat de la víctima.

- **Manca d'aplicació efectiva de l'Estatut de la Víctima del Delicte (en endavant, EVD).** L'EVD va ser una gran victòria quant als drets processals de les víctimes dels delictes. A través d'aquest Estatut, es cercava regular els drets que explícitament havia de tenir la víctima que denuncia un delicte, per tal de protegir i garantir la seva veu protagonista i la seva participació activa en el procés judicial. Ara bé, la llei no ha vingut acompanyada d'una dotació pressupostària adequada i suficient per a la seva implementació i tampoc d'una formació específica per a garantir la seva aplicació per part de la judicatura.
- **Rellevància de la prova preconstituïda en aquests delictes.** La prova preconstituïda és una prova que es pren amb caràcter retroactiu per tal de facilitar la conservació d'aquesta. Així, en relació als delictes contra la llibertat sexual, molts jutges i jutgesses, decreten la declaració anticipada de la víctima (evitant que torni a declarar a la vista oral) quan es tracta de menors d'edat o víctimes estrangeres que marxaran de nou al seu país d'origen, o en altres casos excepcionals que ho valorin.

El criteri per a decretar-ho és arbitrari, no tenen obligació de fer-ho. Però en VS, moltes veus expertes de l'àmbit judicial, valoren l'adequació de la prova preconstituïda a les necessitats de les víctimes en aquests casos. Declaren més tranquil·les sabent que no hauran de tornar a declarar mai més sobre aquests fets i això les beneficia en el seu procés de recuperació emocional. Per tant, moltes professionals, aposten per reforçar la figura d'aquest tipus de prova, siguin menors o siguin víctimes adultes, en tots els casos.

3.3.6. Àmbit associatiu assistencial

- **Manca de reconeixement públic directe.** Les entitats i fundacions especialitzades en VS tenen una autonomia pròpia i són independents del sistema assistencial públic. Estan motivades, són imparcials i prenen les

decisiones de funcionament de manera lliure. El seu dia a dia no resulta afectat per les vicissituds polítiques, i és en general efectiu i compromès. La llibertat d'organització les enriqueix quant al marge d'actuació que tenen per abordar les VS. Ara bé, sovint la necessitat de recursos econòmics per a dur a terme la seva activitat les supedita, en el marc de les subvencions, a subsistir-ne d'aquestes i això les afecta en el plantejament dels seus projectes a llarg termini.

- **Descompensació tempus judicials i treballs assistencials.** En general, totes les veus professionals que treballen en l'àmbit assistencial associatiu, incideixen en la descompensació existent entre la temporalitat que necessita la judicatura per a resoldre un cas de VS i les necessitats psico-socials de recuperació d'una dona i/o noia que ha patit VS. El procés judicial pot arribar a allargar-se entre els dos i tres anys i en cap cas beneficia en l'evolució emocional de la simptomatologia que presenten les dones i noies en aquests casos.
- **Segmentació per edat, sexe i tipus de VS.** Moltes professionals entrevistades de l'àmbit en concret, exposaven que caldria revisar la divisió o si més no, reflexionar sobre la segmentació que sovint presenten les entitats i fundacions que treballen entorn les VS. Algunes atenen només a dones adultes que han patit VS (incloent-hi totes les manifestacions de VS, en el sentit més ampli), d'altres que atenen homes i dones, d'altres només abusos sexuals en la infància, d'altres només a menors d'edat (independentment que sigui noies o nois), etc... No hi havia una opinió generalitzada entorn aquest extrem però va ser una inquietud força esmentada al llarg de les entrevistes.

Caldria rumiar si la segmentació ens beneficia per atendre totes les especificitats i per tant, prestar un assessorament adient i concret per a cada col·lectiu, o més aviat ens distancia en la fi de la recuperació integral.

- **Barreres invisibles.** Una preocupació molt present en les professionals entrevistades va ser l'existència d'obstacles invisibles en l'objectiu de la intervenció. Barreres com l'idioma, la poca flexibilitat d'accés als serveis, els horaris, la disponibilitat dels i les professionals, etc... D'aquesta manera, hi ha col·lectius que es veuen exclosos de l'atenció i de l'accés al servei. Per exemple, dones i/o noies que no parlen l'idioma català o castellà amb fluïdesa o no l'entenen, dones que treballen matí i tarda i tenen persones a càrrec seu...

En aquest sentit, *"hem de poder oferir un servei que tingui en compte les necessitats i les realitats socials de tots els col·lectius"*. El repte és adaptar els serveis a les necessitats dels ciutadans i no pas a l'inrevés.

- **Formació especialitzada.** Al contrari que en altres àmbits, una característica potencialment adequada de les entitats i fundacions al servei de l'abordatge de les VS, és la formació especialitzada en matèria de gènere i drets humans. Són entitats que han nascut amb la voluntat de vertebrar i reforçar la xarxa assistencial pública de la ciutat de Barcelona, així doncs, el seu naixement és de caràcter voluntari i a disposició de la població destinada. Per això, els agents que intervenen, són persones motivades, compromeses i formades en la disciplina en la qual treballen i s'impliquen.
- **Manca de control de professionals que actuen en l'àmbit privat.** Sovint, hi ha un sector de l'àmbit professional que s'escapa de gran part de la regulació existent per exercir precisament el seu ofici des de l'àmbit privat. No estan sotmesos a les regles o a la lògica del sistema que regula la xarxa assistencial i per tant, gaudeixen de total llibertat a l'hora d'exercir. Parlem de psicòlogues, terapeutes, advocades, etc...

És important ressaltar aquest aspecte, perquè l'atenció en VS requereix una formació específica, i la manca de regulació suficient de l'àmbit privat professional pot afectar amb les seves intervencions: incrementant el risc de la dona/noia, agreujant el dany patit, etc...

4. **Conclusions generals sobre l'abordatge integral de les violències sexuals a la ciutat de Barcelona: en la detecció i en la intervenció posterior**

A tall de resum de les consideracions exposades en l'apartat anterior, resumirem de manera esquemàtica les conclusions generals quant a la detecció i la posterior intervenció en matèria de VS.

Mancances de l'abordatge que influeixen en la detecció de les VS

- Manca de compromís polític públic per a dotar pressupostàriament les lleis i la regulació específica en matèria de violències sexuals.
- Insuficient consideració social i institucional de les violències sexuals.
- Protocol marc inexistent que genera una falta de circuit guiat; es tradueix en recorregut confús i recursos dispersos.

- Manquen serveis i entitats no etiquetats de "violències sexuals" per a detectar millor l'existència de les que no són viscudes com a tals.
- Cal una reflexió sobre la segmentació (per edat, sexe, temàtica i finalitat) dels serveis i les entitats que treballen les VS.
- Manca unificar el concepte de VS.
- Falla la detecció de les VS en l'àmbit de la parella o ex-parella, per raó de matrimonis forçats, mutilació genital femenina, tràfic d'éssers humans i en les adolescents.
- Manca coordinació inicial: cal una via d'entrada i un dispositiu ràpid i d'exploració eficient que sigui positiu per a la derivació posterior corresponent.
- Cal uniformar o almenys coordinar bé la informació que es reparteix.
- Convé desvincular els serveis i els recursos assistencials de la denúncia judicial, o crear-ne recursos alternatius quan aquesta no existeixi.

Mancances de l'abordatge que influeixen en la intervenció en les VS (atenció, recuperació i empoderament)

- Manca d'acompanyament i suport continu durant totes les fases del procés de recuperació.
- Absència d'especialització i formació en perspectiva de gènere i des d'un punt de vista multidisciplinar de tots els professionals.
- Manca de control d'eficàcia de professionals privats que atenen VS. El sector públic ha de donar exemple al respecte.
- Mantenir una persona de referència per a les víctimes al llarg del seu procés d'atenció (p. ex., en el cas del GAV).
- Carència de comunicació, coordinació i visió estratègica entre serveis i recursos. Manca importància de criteris d'organització i distribució de les tasques entre aquests. L'objectiu principal ha de ser el traspàs útil de la informació.
- Incidir en la creació de recursos per adolescents i destinats a la reparació del dany de la víctima.
- Evitar la duplictat d'intervencions i la manca de referents durant el procés

- Insuficiència de la mirada interseccional a tots els recursos.
- Poca credibilitat externa en l'àmbit judicial dels professionals que intervenen en el procés de recuperació de la víctima.
- Mantenir la mirada i l'educació social a tots els serveis (punt de vista molt positiu per contextualitzar la realitat de la dona/noia que ha patit VS).
- Insuficiència de la oferta de suport nocturn en l'abordatge de les VS.
- Revisar si calen centres referencials en els àmbits concrets o si més aviat han d'expandir-se els coneixements d'especialització (sobretot, en l'àmbit de la salut).
- En l'àmbit judicial: falla la mirada de justícia restaurativa, dotar de protagonisme la veu de les víctimes i compensar els *tempus* judicials amb la temporalitat del procés de recuperació i les seves especificitats.
- Absència de flexibilitat als serveis: barreres invisibles (idioma, horaris...).
- Manca mirada i abordatge des de l'empoderament final (inserció laboral, l'autoestima, la recuperació de l'estabilitat social, etc.).

5. Actuacions de millora en l'abordatge integral de les violències sexuals a la ciutat de Barcelona

A l'objecte de concloure l'informe, presentarem a continuació, una sèrie d'accions concretes i d'actuacions de millora per a l'abordatge de les VS a la ciutat de Barcelona. Les propostes de millora, fruit de les reflexions exposades en els apartats anteriors, són una proposta de màxims per a la ciutat de Barcelona. Som conscients del canvis i els esforços que requereixen, a nivell humà i econòmic, però esperem que podent implementar poc a poc alguna d'elles, arribem a la transformació real i a la fita desitjada: **l'abordatge real de manera integral i transversal de les violències sexuals a la ciutat de Barcelona.**

Accions concretes i actuacions de millora

- Dotació pressupostària per implementar les mesures adients per a l'abordatge de les VS i per a disposar de més recursos humans i materials efectius en aquells serveis públics que treballen les violències masclistes,

així com incorporar les entitats de Barcelona que venen treballen les VS des de fa anys al circuit.

- Recollida de dades periòdica i anàlisi previ de dades a Barcelona i districtes per definir l'actuació dels serveis: un sistema de recull i d'anàlisi de dades de la incidència, prevalença, àmbits i formes en què es manifesten les VS per marcar una línia de treball.
- Promoure la coordinació entre els serveis que abordin les VS (inclòs l'àmbit judicial); i el traspàs d'informació útil i proporcional adequat a la finalitat i a l'objecte
- Paral·lelament, elaborar un mapa de recursos de VS de la ciutat de Barcelona i desplegar una campanya informativa al respecte.
- Estudiar la viabilitat d'una xarxa independent per abordar les VS o la inclusió dels mateixos serveis a una xarxa prevista a la ciutat de Barcelona (*BCN Antimasclista*) amb autonomia pròpia.
- Implementar un acompanyament emocional continu i únic durant totes les fases del procés de recuperació d'una noia o dona que ha patit VS; fóra bo que qui sigui el referent d'aquest acompanyament realitzi el seguiment del procés, informi a la dona/noia i la vinculi a la xarxa o xarxes d'atenció.
- Promoure la formació especialitzada en VS, amb perspectiva de gènere i drets humans; a través dels canals propis del personal que hi treballarà.
- Unificar criteris conceptuals de les VS als serveis que les abordin.
- Unificar criteris d'actuació vers les VS als serveis que les abordin.
- Unificar criteris i ordenar la intervenció dels serveis que abordin les VS i els requisits d'accés als mateixos.
- Promoure als serveis d'atenció i recuperació de les VS la detecció de les múltiples manifestacions de VS, afavorint la intervenció des de l'exploració inicial profunda (per a fer les derivacions posteriors de manera més adient).
- Definir la via (o vies) d'entrada i un dispositiu eficaç i ràpid que s'activi en els casos de VS (per exemple, a través del 112 o del CUESB).
- Desvincular els serveis d'intervenció de les VS de la interposició de la denúncia judicial, creant-ne de nous a Barcelona per cobrir les mancances detectades.
- Evitar la duplicitat de serveis en la intervenció de les VS.
- Dotació pressupostària per a generar recursos en matèria de VS en l'adolescència.

- Introduir la mirada interseccional o segmentar els serveis de VS necessaris per a fer-la efectiva.
- Avançar en metodologies d'intervenció en l'atenció específica en funció de la diversitat funcional, els recursos econòmics, dones migrades, la diversitat sexual, l'edat... sense caure en la victimització múltiple.
- Fomentar la credibilitat de les professionals que venen atenent les dones i noies que han patit VS així com el seu potencial.
- Promoure la intervenció nocturna en matèria de VS per a detectar-ne més casos i atendre més ràpidament els existents.
- Difondre la idea de justícia restaurativa real en l'àmbit judicial, promoure la veu i la voluntat de les víctimes durant el procés judicial i incentivar l'ús de la prova preconstituïda.
- En la mesura del possible, compensar la temporalitat judicial i la del procés de recuperació de les dones/noies que han patit VS perquè no resulti més traumàtic.
- Flexibilitzar els serveis (tenint en compte la realitat de totes les usuàries) i així adequar el procés de recuperació a les necessitats de les mateixes.
- Promoure la mirada d'empoderament o recuperació integral als serveis (inserció laboral, habitatge, oci, treball en l'autoestima, formació ocupacional, etc.).
- Considerar la possibilitat de personar-se com Ajuntament de Barcelona, en qualitat d'acusació popular, en els procediments penals en casos d'agressions sexuals múltiples o agressions sexuals que comportin homicidis, assassinats o temptatives d'aquestes dues últimes; tot això, amb el consentiment exprés de la dona/noia víctima o de la família de la mateixa.
- Fomentar reunions anuals amb la representativitat suficient dels agents intervinents en VS a la ciutat de Barcelona; de l'àmbit públic i de l'àmbit associatiu.
- Promoure la confiança mútua entre els serveis assistencials públics i assistencials associatius com entitats i fundacions que treballen entorn les VS. Augmentar el suport a les entitats socials pel treball imprescindible.
- Incloure dins els serveis que puguin abastar-ho l'acompanyament a familiars/amics/parelles/companys i professionals que acompanyen les dones i noies que han patit VS.
- Minimitzar l'estrès psico-social de l'equip professional que atén VS.

- Potenciar el diàleg amb la judicatura per tal de millorar l'atenció en VS.
- Fomentar l'autonomia de les entitats i fundacions especialitzades.
- Millorar el seguiment i control de les actuacions de les professionals que actuïn des de l'àmbit privat.
- Promoure instruments de protecció efectius, des de l'àmbit social i jurídic, per a les dones i noies com puguin ser: l'estudi de mesures de protecció com l'ordre d'allunyament i comunicació, la utilització d'eines com les valoracions de risc, la promoció d'ajudes econòmiques i d'habitatge, etc.

6. Campanya de difusió del projecte i espai web

Un altre eix de treball de l'estudi, era analitzar la difusió dels recursos existents en matèria de VS a la ciutat de Barcelona, amb l'objectiu d'aglutinar-los en un portal web de fàcil accés.

Aprofitant el domini web de la Fundació Salut i Comunitat, hem creat un portal web, en català i castellà, que: en primer lloc, farà difusió del l'estudi present. En segon lloc, exposa breument què s'entén per violències sexuals i en quin marc es mouen actualment (fent la distinció comunitària i jurídica). En tercer lloc, enllaça tots els recursos d'intervenció existents en VS a la ciutat de Barcelona, amb una breu explicació del que poden oferir aquests serveis o entitats. Pot ser molt útil que un portal web aglutini tots els recursos a l'abast, ja que fins ara aquests es troben molt dispersos als cercadors d'internet.

Pel moment al web es pot accedir a <https://www.fsyc.org/violenciassexuales/ca/>, i la idea és millorar-lo i fer-lo encara més fàcilment accessible amb una denominació pròpia fàcil i intuïtiva. Periòdicament pretenem anar publicant informes, xifres, notícies, recursos audiovisuals d'interès i direccions de profit perquè resti actualitzada constantment.

El web pretén ser càlid, amb un missatge amable i empoderador, lluny d'aquells portals webs revictimitzadors, culpabilitzadors, i amb una estètica suau i no catastrofista.

El disseny de la campanya preventiva i de difusió del projecte ha estat elaborat per Inés Jiménez.

7. Bibliografia

7.1. Normativa consultada

- Llei Orgànica 5/2000, del 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors (estatal).
- Llei Orgànica 1/2004, del 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere (estatal).
- Reial Decret del 14 de setembre del 1889, pel qual s'aprova la Llei d'Enjudiciament Criminal (estatal).
- Llei Orgànica 10/1995, del 23 de novembre, del Codi Penal (estatal).
- Llei 4/2015, del 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes (estatal).
- Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista (autonòmica Catalana).
- Conveni d'Istanbul o Conveni del Consell d'Europa sobre la prevenció i la lluita contra la violència envers les dones i la violència domèstica.
- Declaració sobre la Eliminació de la violència contra la dona de l'Assemblea General de les Nacions Unides.

7.2. Articles acadèmics

- Ampliació de l'acompanyament emocional en els processos judicials de violència.
<https://www.emporda.info/comarca/2018/03/22/generalitat-amplia-tots-partits-judicials/387184.html>
- "Acerca del consentimiento sexual".
<http://agendapublica.elpais.com/consentimiento-sexual-algo-mas/>
- L'abordatge de les violències sexuals a Catalunya a càrrec de Creación Positiva i Grup Antígona.

http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/vmMarc-Conceptual-violencies-sexuals.pdf

- "Informe sombra 2008-2013 sobre la aplicación en España de la Convención para la Eliminación de toda forma de discriminación contras las mujeres (Plataforma CEDAW)".
- "Comprender y abordar la violencia contra las mujeres" de la Organización Mundial de la Salud (2013).
- Segato, R.L. (2003). "Las estructuras elementales de la violencia. Ensayos sobre género entre la antropología, el psicoanálisis y los derechos humanos".
- Kelly, L. (1988). "Surviving violence".
- Millet, K. (1970). "Sexual Politics".
- Observatori Noctàmbules de la Fundació Salut i Comunitat (2016-2017). Informe anual.
<https://www.drogasgenero.info/noctambulas/informes/>
- Sánchez, R. (2010). Un any posant el dit a la nafra... Els millors posts del primer any d'un blog antimasclista.
- Tamaia (2007). "Ni príncipes ni perdices. Siete historias de mujeres que dicen basta".
- Bodelón, E. (2014). "Violencia institucional y violencia de género".
- Beristain, A. (1999). "Criminología y Victimología".

7.3 . Guies i protocols

- Protocol Marc, de 30 abril del 2009, xarxa intervenció violències masclistes.
http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/vm_protocol_marc.pdf
- Guia per a l'abordatge de la violència sexual a Barcelona per la Generalitat de Catalunya
http://www.gencat.cat/salut/botss/html/ca/dir3612/guia_violsexual_definitiu_juliol2012_set.pdf

- “No callem”, Protocol d’agressions en espais d’oci nocturn privat
http://ajuntament.barcelona.cat/bcnantimasclista/sites/default/files/protocol_oci_nocturn_cat.pdf
- Protocol de Joventut per a l’abordatge de la violència masclista
http://jovecat.gencat.cat/web/.content/_documents/arxiu/conviure/genere/recursos_per_a_professionals/protocol_joventut_abordatge_violencia_masclista_jovecat.pdf
- Pla de seguretat i atenció a les víctimes de violència masclista i domèstica del Departament d’Interior
http://interior.gencat.cat/web/.content/home/o3o_arees_dactuacio/seguretat/violencia_masclista_i_domestica/pla_de_seguretat_i_atencio_a_les_victimes_de_violencia_masclista_i_domestica/PSAVVMD_DEF.pdf
- Protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront el ciberassetjament entre iguals
http://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/recursos/resconflict/es/borrar-ciberassetjament_iguals/
- Protocol per a la prevenció i abordatge de l’assetjament sexual i per raó de sexe a l’empresa.
http://treball.gencat.cat/web/.content/13_consell_relacions_laborals/documents/o4_recursos/publicacions/protocol_assetjament/Protocol-per-a-la-prevencio-i-abordatge-de-lassetjament-sexual-i-per-rao-de-sexe-a-lempresa_DEF.pdf
- Protocol d’actuacions per a prevenir la mutilació genital femenina
http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/immigracio/recursos_professionals/prevencio_mutilacio_genital/
- Protocol de protecció de les víctimes de tràfic d’éssers humans
http://dones.gencat.cat/ca/ambits/violencia_masclista/coordinacio/protocol_marc
- Procediment d’atenció i prevenció policial de matrimonis forçats
http://interior.gencat.cat/ca/arees_dactuacio/seguretat/violencia-masclista_idomestica/
- Guia assistencial d’atenció a agressions sexuals, de l’Hospital Clínic de Barcelona
https://www.hospitalclinic.org/files/guia_assist_violencia_sexuahcb.pdf

- Consells dels Mossos d'Esquadra per a evitar agressions sexuals
https://mossos.gencat.cat/ca/detalls/Article/joves_consellsagressions

7.4. Altres

- Enquesta sobre la violència masclista realitzada per l'Agència Europea de Drets Fonamentals (2014).
<https://geoviolenciasexual.com/agresiones-sexuales-multiples-en-espana-informe-2016-2018/>
- Macro enquesta realitzada el 2015 elaborada per la Delegació de Govern per la violència de gènere (2015)
<https://geoviolenciasexual.com/agresiones-sexuales-multiples-en-espana-informe-2016-2018/>
- Macro enquesta sobre la violència contra les dones de SIGMADOS (2006)
- Organigrama de l'Ajuntament de Barcelona
<https://ajuntament.barcelona.cat/ca/organitzacio-municipal>

8. Annexos

8.1. Relació de testimonis, serveis, institucions i entitats entrevistades

- Tres supervivents de violències sexuals majors d'edat.
- Tres supervivents de violències sexuals menors d'edat.
- Dues persones acompanyants en el procés de recuperació de dues noies supervivents de violències sexuals.
- Dos membres de la Unitat d'Investigació dels Mossos d'Esquadra.
- Dos membres del Grup d'Atenció a la Víctima del cos dels Mossos d'Esquadra.
- Un membre referent de l'Unitat Central de menors del cos dels Mossos d'Esquadra.
- Departament d'Interior de la Generalitat de Catalunya.
- Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya.
- Regidoria de feminismes i LGTBI de l'Ajuntament de Barcelona.
- Àrea de transversalitat de gènere de l'Ajuntament de Barcelona.
- Agència de Salut Pública de l'Ajuntament de Barcelona.
- Institut Català de les Dones.
- Consolat britànic.
- Consolat americà.
- Col·legi de psicologia de Barcelona.
- Col·legi de l'advocacia de Barcelona.
- Hospital Clínic de Barcelona.
- Hospital Sant Joan de Déu (UFAM)
- Hospital del Mar de Barcelona
- Hospital Germans Trias i Pujol (UPS)
- Centre d'Atenció Primària de la Pau
- Servei d'Emergències Mèdiques (SEM) i línia telefònica 061
- PIADS (Punt d'Informació i d'Atenció a les Dones)
- SARA (Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida)
- SARA JOVE (Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida Jove)

- CIRD (Centre per a la Igualtat i recursos per a les dones)
- EAIA (Equip d'atenció a la infància i a l'adolescència)
- CUESB (Centre d'urgència i emergències socials de Barcelona)
- DGAIA (Direcció General d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència)
- Institut Municipal de diversitat funcional
- CMAU-VM (Centre municipal d'acolliment d'urgència per violència masclista)
- Agència Abits
- Jutgessa d'Instrucció de la ciutat Judicial de Barcelona
- Fiscal en cap de l'àrea de violència vers la dona a la ciutat Judicial de Barcelona
- Metgessa forense adscrita a la ciutat judicial de Barcelona
- Advocada especialitzada en violència masclista
- Psicòleg adscrit a l'Oficina d'Atenció a la Víctima del delictes
- Espai Ca la Dona
- AADAS
- Dones Juristes
- Tamaia
- Associació Dona i Drets
- Associació Vicky Bernadet
- CJAS
- Dones no estàndard
- Conexus
- Exil
- Fundació Surt
- Plataforma Unitària contra la violència

8.2. Guió d'entrevistes

GUIÓ ENTREVISTA TESTIMONIS

Persona entrevistada o persones

Persona entrevistada o persones

Servei, institució, àmbit, altres

Contacte

Objectiu de l'entrevista

Explicació del recorregut per la xarxa assistencial, judicial (si s'escau) i institucional

Tractament personal en aquest recorregut

Coneixença del circuit d'intervenció en els casos de violències sexuals

Acompanyament durant el procés personal

Mancances del sistema en concret

Propostes de millora

Altres

GUIÓ ENTREVISTA SERVEIS D'INTERVENCIÓ/ENTITATS

Persona entrevistada o persones

Servei, institució, àmbit, altres

Contacte

Objectiu de l'entrevista

Concepte de violències sexuals al servei

Circuit d'intervenció en els casos de violències sexuals atesos al servei.
En la intervenció activa entenem: detecció, atenció i recuperació.

Protocol d'actuació

Persones que intervenen i formació de les mateixes

Coordinació amb la xarxa o el circuit de violències sexuals (si s'escau), de violència masculista en termes amplis o altres

Mancances del sistema en el servei en concret

Propostes de millora en el servei en concret

Altres

GUIÓ ENTREVISTA INSTITUCIÓ/CONSULAT/ALTRES

Persona entrevistada o persones

Servei, institució, àmbit, altres

Contacte

Objectiu de l'entrevista

Concepte de violències sexuals

Polítiques públiques en matèria de violències sexuals i mesures aplicades o futures d'intervenció

Coneixença del circuit d'intervenció en els casos de violències sexuals.

Persones que intervenen en la definició del punt anterior i formació de les mateixes.

Mancances del sistema en concret.

Propostes de millora.

Altres

